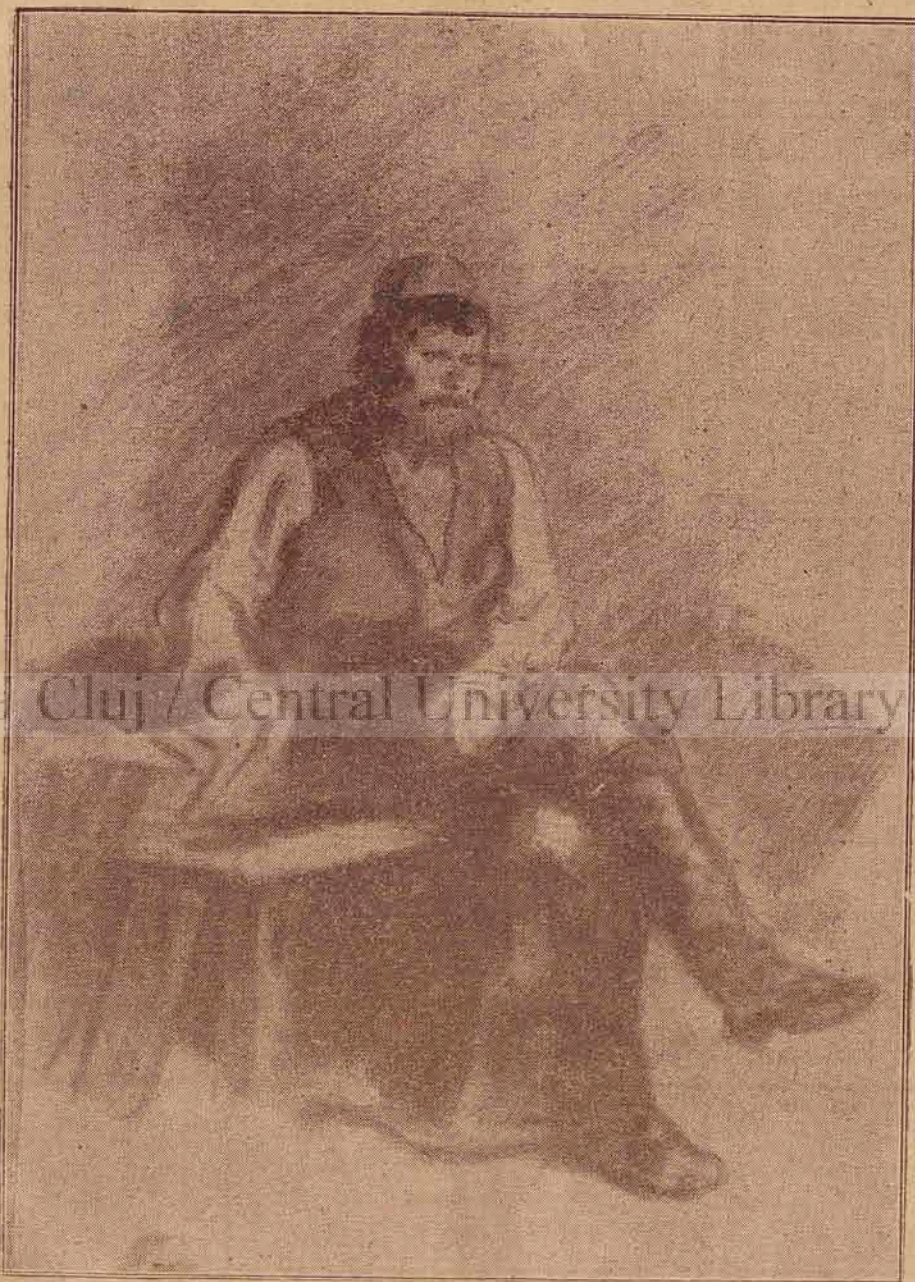

GÂNDIREA

LITERARĂ ARTISTICĂ SOCIALĂ

ANUL II. No. 2. 1 MAI 1922

N. GRIGORESCU

DESEN

CUPRINSUL:

Ion Pillat: Căsuța din copac. — **Gd.:** Sub judecata vremilor. — **Cezar Petrescu:** Injunghierea din fundătura 13 Septembrie. — **Lucian Blaga:** Sufletul satului. — **A. Davila:** Dintre cei răposați—Tostii. — **Ion Darie:** Omul de calcar. — **Isaia Tolan:** Cântec de Iarnă. — **George M. Vlădescu:** Micica. — **Marcel N. Romanescu:** Clopotele. — **O. Tafrali:** Insemnătatea și scopul artei. — **G. Talaz:** Negură. — **A. Pop Marțian:** Iarna. — **Ligetl Ernő:** Drumul literaturii maghiare în Ardeal. — **C. Sudeșianu:** Disocierea ideilor. — **A. Dominic:** Germania intelectuală de azi: Expresionismul. — **Dinu Geoglovan:** Către Venus. — **Ackeron & Comp:** Idei, oameni și fapte.—Desene de Grigorescu și Demian.

Cărți și reviste. Cronica-măruntă.

Bibl. Univ. Cluj

Nr. 1474/1922

La Revue universelle

Revistă politică, literară, artistică, socială
Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni
Abonament anual 90 franci, 6 luni 50 franci.
Costul unui exemplar 4 fr.
Paris 157, Boulevard Saint-Germain (6e)

Revue Bleue

Revistă politică și literară
Apare de 2 ori pe lună.
Abonament anual 55 franci.
286. Boulevard Saint-Germain (VIIe) Paris.

La Connaissance

Revistă literară și de idei.
Abonament anual 35 franci.
Paris 9 Galerie de la Madeleine (8e)

La Bataille

Economică, socială, uvrieră, țărănească, maritimă, intelectuală, documentară, literară, humoristică, eclectică etc.
Apare de 2 ori pe lună.
Abonament anual 12 franci.
Paris, 2 Rue de l'Hotel de Ville (IVe)

Le Crapouillot

Revistă pentru literatură și artă
Paris, 5 place de la Sorbonne

La Nouvelle Revue Francaise

Revistă lunară pentru literatură și critică.
Abonament anual 48 franci.
3, Rue de Grenelle, Paris (VIe).

Les Marges

Revistă literară fondată în 1903 de către
dl Eugène Montfort
Apare lunar. Abonament anual 22 franci.
Administrația: Librairie de France 99 boulevard Raspail
Redacția: 5 Rue Chaptal, Paris (IXe).

Toți cari se interesează de politica externă
Toți cari voiesc a cunoaște mișcarea tuturor ideilor mondiale
Toți cei preocupați de marile probleme ale
economiei politice și finanței internaționale

trebuie să citească și să răspândească

L'Europe Nouvelle

Revistă săptămânală pentru chestiuni externe, economice
și literare
Abonament anual 90 franci, 6 luni 50 fr., 3 luni 30 fr.
92, rue de Miromesnil, Paris.

La Revue de l'Epoque

Publicațiune lunară ilustrată de expresiune și studiu
idei, arte și litere
Abonament anual 28 franci.
Paris 13, rue Bonaparte (VIe),

La vie des lettres

Artă și literatură.
Abonament 4 volume 20 franci.
20, rue de Chartres, Paris-Neuilly

Ça ira

Revistă lunară de artă și critică
Abonament anual 15 franci belgieni.
61. Hofstraat, Eeckeren-Anvers.

La Grande Revue

Revistă pentru toate ramurile de cultură.
Abonament anual 38 franci.
37, Rue de Constantinople, Paris (8e).

Le Monde Nouveau

Revistă pentru strângerea legăturilor sociale,
economice, literare și artistice între Franța
și străinătate.
Apare lunar. Abonament anual 50 franci.
42, boulevard Raspail, Paris (7e).

GÂNDIREA

APARE LA 1 ȘI 5 ALE FIECĂRII LUNI

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
CLUJ, CALEA REGELE
FERDINAND No. 38

INSERTII ȘI RECLAME: se fac la administrația revistei și la toate
agențiile de publicitate cu un scăzământ de 20%.

REDACȚIONALE: Pentru recenzii și anunțarea apariției dnilor autori și
casele de editură sunt rugate a trimite câte două exemplare. Manuscri-
sele nepublicate se ard. Cărțile și manuscrisele rugăm a fi adresate re-
vistei și nu personal

ABONAMENTE: 1 an 100 Lei, 6 luni 50 Lei. *: Pentru instituțiuni și
autorități 200 Lei anual. *: În străinătate 200 Lei anual.

GEZA JANOVITZ

Calea Regele
Ferdinand 26
C L U J

Confectionează haine
en gros și en detail
cu prețuri reduse.

REDACTIA
SI ADMINI-
STRATIA:

CALEA
REGELE
FERDINAND
No. 38
CLUJ
=

Gândirea

LITERARĂ - ARTISTICĂ - SOCIALĂ

ANUL II
No. 2

1 MAI
1922

EXEM-
PLARUL
5.— LEI
=

APARE LA 1 ȘI LA 16 ALE FIECĂREI LUNI

REDACTOR: CEZAR PETRESCU.

SUB JUDECATA VREMILOR.

S'a scumpit hârtia, s'a scumpit tariful poștal, luna aceasta se va mai scumpi și tiparul. Am cetit un cuvânt frumos — era comparată hârtia cu o pâine, de care cei săraci vor fi deacuma lipsiți! În țara noastră ar fi fost cultural nevoie ca toate publicațiile să-și aibă apariția protejată, măcar pentru umilul merit de a fi scrise în românește. Măcar pentru nevoia de a avea atâtea ziare și reviste câte au și străinii în țară la noi. Măcar pentru că veacuri întregi nu am avut în subjugatele ținuturi această libertate. Măcar pentru că protejăm fabrici și negustori! Și mai ales, măcar pentru jertfa ce pretutindeni și de atâtea ori, în opri-mare au făcut-o oamenii, vărsându-și sângele, de dorul dreptului de a vărsa lumina prin cerneala neagră!

Nu concepem pentru scriitor sine-uri, ce echi-valează cu un rânced și slugarnic blid de linte. Artis-tul nu trebuie și nu are nevoie de protecție. „El va să rămâie mândru” chiar până la cea mai joasă a lui speță. Dar am fi găsit de cuviință o protecție a citi-torului, o protecție a scrisului.

Nu protecție negativă și nedreaptă, cum e cen-zura când din nefericire e; ci o protecție pozitivă, in-curajatoare a răspândirii și realizării scrisului românesc.

Însă șarmanul Stat a găsit cu cale să scum-pească poșta, percepând astfel asupra presei, și litera-turei, și școalei, un omorător „impozit pe gândit”.

Alături, scumpetea hârtiei completează dezastrul cultural.

Dacă fabricelor de hârtie le mergea prea prost, statul trebuia cu jertfă să le mai dea privilegii, pentru ca să nu scumpească învățătura ca în acele țări bar-bare, ce mai rău ca în Rusia au 90% ce nu știu ceti.

În interesul civilizației, Statul trebuia să se jert-fească pentru mult prea vitalul Război cultural, întru care cele-lalte țări, fără stare de asediu sunt mobili-zate acum.

Iar dacă fabricilor de hârtie nu le-a mers chiar rău, ci dimpotrivă dau dividende mari, atunci tolera-rea dividendelor și mai mari, constituie o crimă.

Judece fie care...

Hârtia însă s'a scumpit.

Scump, tot mai scump, scrisul devine un privi-legiu al celor bogați. Publicațiile ce se închid amin-tesc bisericile ce se închid. Cetitorul ne mai având ce foaie să-și aleagă, pierde și dreptul de a-și alege în-vățăturile, și credința în învățătură!

Căsuța din Copac ✓

*Se leagănă și astăzi când vântul suflă 'n frunză,
Sus pe stejar 'nălțată, căsuța din copac.
Cu gazda mea bătrână ce bine mă împac!
Îi duc bolnavu-mi suflet, de oameni să-l ascunză.*

*Un suflet ce să uite trecutul nu putu,
Și care jalnic bate mereu la altă poartă
Un suflet ce iubirea nehotărât își poartă
Din loc în loc, zădarnic... O, vindecă-mi-l tu!*

*Tu, ce ești sora bună cu aripa și ramul,
Primește-l la fereastra de cer cu ciocârlii.
Tu, ce nu ești legată prin grele temetii
De țarina prăfoasă, dă-i să-și serbeze hramul:*

*Pădurea și văzduhul și vântul, la un loc,
Și ruptă din pârjolul apusului de soare,
— Făcând din creangă 'n creangă, viu, flacăra-i să sboare
O veveriță roșie cu coada ei de foc.*

Florica 1921

ION PILLAT

E normal ca cetitul să devie un lux?
E normal ca scrisul să fie un privilegiu?
Dar purificarea scrisului nu a făcut o nici când
banul cel fără de iriros.

E morală această restrângere?
Folosește această sugrumare a culturii?
Cadrează cu clipele de istorie prin care trecem
cu ochii legați?

Nu valorează nici azi, viersul lui Eminescu sau
proza lui Carageale, cât un vagon cu mazere, între bo-gățiile naționale? Trebuie să permise pentru a gândi?
E nevoie de participare la trusturi pentru a scrie?

* * *

Azi se dau subvenții de zeci de milioane pentru
poliție, milioane pentru alegeri, milioane pentru operă,
sute de mii pentru ziarul politic, și între patru și cinci
miișoare pentru ajutorarea tipăririi unei reviste literare.
Nu e oare un dezechilibru amar pentru ori ce entu-ziasm dezinteresat? Cerșea! injositoare! Pomană ne-

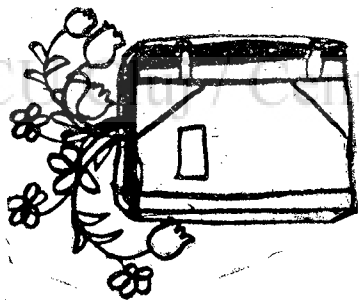
schină? Nu ar fi mai frumos, mai civilizată; ca aceste subvenții mărunte sau mari, tiparul să le poată refuza? Nu ar fi logic ca având mii de cetitori, să poți să le dai tipar și hârtie în preț necămătăresc, ca să poată trăi independent? Nu ar fi demn, că întreaga presă să nu socoată aceste atacuri împotriva unui partid, ci pentru cultură? Și să dea dovadă că nu e politică toată presa, solidarizându-se întru a-și apăra scrisul?

Care să fie soluția?

Suntem sub judecata vremilor, mâine sub osânda lor. Azi cei Mari se tocmesc țigănește pe un tablou, și nu le pasă de tragedia scrisului, nu le pasă de multe, și se socot protectori, auzind cerșeli! Pe vremea lui Ludovic al XIV.-lea sau a Medicisilor, însăși Principii luau apărarea artei; dar nu cu fraze seci, ci din toată inima și din răspuțeri. Și sărăcirea chiar a visteriilor de atunci, întru artă, nu a dat cea comoară de idei și frumos pe care azi nu o putem aprecia cu nici o sumă de milioane?

Alte țări? Alte timpuri? Alți oameni?

Poate! Dar să luăm seama că, după cum suferința unui poet poate mânji o glorioasă domnie, după cum veacurile nu ne vor ierta mizeria unui Eminescu, poate că sub judecata neîndurătoare a vremilor, ne va roade remușcarea de a fi trăit cu amăgirea unor „vremuri mari” atunci când puteau apare numai publicațiile puternicului zilei, se puteau juca numai piesele de teatru ale comitetului teatral, se adăpau la știință numai cei ce aveau protecție la valută... Gd.

INJUNGHIEREA DIN FUNDĂTURA 13 SEPTEMBRIE.

Între cele două rânduri de geamuri praful nu fusese clintit de mult, câte-va muște moarte de astă toamnă, zăceau în colb cu aripele uscate. Și ce cer turbure prin sticla murdară! De acolo soarele trebuie să lumineze întotdeauna mâhnit.

— Biata Margareta, biata Margareta!

Se răsuci brusc. Oare a vorbit tare? Nu se poate. Grefierul nici n'a ridicat ochii, scrie înainte. Ce enervant scârțâie penița pe hârtia albă. Se întoarce la loc, la fereastră, și păru că privește cu luare aminte strada pustie. În față, la cărciuma cu firma ruginită o birje, aștepta în ploaie. Ce tristă e resemnarea calului ud, cu genunchii îndoiți și cu urechile pleoștite în bură! Și ce posomorită e toată ulița aceia mărginașă în țârfiala oblică a picăturilor; cu gardurile strâmbe, cu maidanul plin de gunoaie și spini fumurii, cu cele din urmă movili de zăpadă acoperite de sgară.

— Biata Margareta!

Procurorul își simți gura coclită. Oare a suferit? Medicul spune că prima lovitură de cuțit a fost în

inimă, n'a avut când își da seama că moare. Buzele ei care miroseau răcoros a mentă; vinete acum și strânse într-o spaimă de copil...

Ronțăitul peniței se opri și grefierul se ridică împingând scaunul. Își admiră scrisul înflorit din procesul-verbal, așternu sugativa roșie deasupra și așteptă ordin.

— Așa dar s'a sfârșit tot, au s'o ducă la sala de autopsie, au să-i spintece trupul palid, au să-i scoată inima ei mică și au s'o poarte din mână în mână ca pe o pasăre moartă. Biata Margareta!

Grefierul respectă tăcerea șefului și pași în vârful degetelor, deschise ușa încet, trecu în camera moartei să fumeze și să mai afle încă odată din gura babei, cum s'a întâmplat. Își pusese ochii pe cățelușul alb cu panglică, al ucisei, și gândea să facă o bucurie copiilor.

Singur, Procurorul își lipi fruntea de geamul rece. Tristețea îi ridica un nod amar în gât. Acum putea vorbi tare. — Biata Margareta! Câți ani sunt de atunci? Cincisprezece. Ba nu, șaptesprezece acum chiar, în primăvara asta... Cum o aștepta atunci să-și arunce ghiosdanul de școală, să meargă în livada din fund, lângă cireșii și copăceii mici de pomușoară, acolo unde era o bancă și o masă surită de ploi, cu iscălituri scrijilate și, unde au săpat cu cuțitul o inimă străpunsă de o săgeată cu monogramele lor înlăuntru. Ce ochii cu o urmă de răs în pupile, avea Margareta atunci! Și cât de melancolic, în mahalaua aceia, răsuna împușcăturile la poligonul de tir, și seara goarna stingerii la căzărmi... Cum de-a uitat, cum de-a putut uita? A mai avut el de atunci ceasuri ca acelea? Ca atunci când i-a strâns întâia oară degetele subțiri cari se sbăteau speriate... Avea o bluză albastră, abia rotunzită de sânii mii; sânii aceia unde a intrat cuțitul... Și când i-a sărutat gura odată, o singură dată... De sub frunzele crestate, culeseseră amândoi căpșune, pe buzele ei rămăsese o picătură roșie, ca un strop de sânge... A simțit că i-se învârtă pământul sub picioare, nu și-a dat sama, i-a cuprins gâtul și a sărutat-o lung, lung, înăbușitor pe dinții mărunți... Cum se sbătea în încheștarea lui lacomă și cum le-a fost rușine apoi, cum nu s'au mai uitat unul în ochii celuilalt. O pasăre a venit atunci în cireșul de deasupra și a început să cânte înșelată de nemișcarea lor. A fost așa de nou pentru ei, așa de pasionată răsună chemarea pasării, secera fină a lunii străluci deodată atât de nepământescă printre crengile subțiri, că fără voe mâinile lor s'au căutat iarăși împăcate. Cum de a putut uita?.. Anii l-au cumințit, facultatea, planuri; — ce repede s'a desprins de cartierul acela mărginaș care-i aducea aminte de sărăcie, de umilințele școlii și de fetița aceia cu trupul mlădios ca nuiăua și cu buzele răcoroase... Și ce a făcut de atunci? Ce i-a adus cumințenia lui îndărădnică? Însurătoarea pusă la cale cu tocmeli, cu foaie de zestre, cu certurile din fiecare zi... Ce păr fără culoare, anemic și rar are Mimi! De ce i-o fi făcând întotdeauna supă aceia roșcată care nu-i place?... Cum se mână copiii cu ea, încăpăținați, cu dinții rari, cu urechile depărtate de cap și fără sânge... În fie care săptămână doctorul își găsește la ei de lucru... La masă tot felul de sticle cu medicamente, și copiii cu untura lor de pește, și Nicușor care zbiară de cum se luminează de ziuă... Ce viață Doamne, ce viață!... Cât a costat oare pălăria care și-a cumda-

rat-o Mimi, lumea trecută?... Trei sute... Nu; patru sute... Ce urit îi șade! Nici odată n'a văzut-o îmbrăcată într-o haină ca lumea. De ce o fi certând toată ziua servitoarele?... Și în biroul lui întotdeauna praf, hârtiile răsturnate, cărțile picurate de cerneală... Cum nu le-a văzut acestea toate până acum? Așa are să fie și mâine, și întotdeauna... Oare e o canalie de nu și poate iubi nevasta; are inima uscată de nu i s dragi copii?... îi urăște... Da, acum își dă seamă; îi urăște. Cum seamănă toți cu Mimi. Cu părul murdar și scrofulos... Ce păr lung și greu avea Margareta! O floare cum îi ținea loc tuturor podobabelor și cum îl iubea! Adineori, sigilând hârtiile a găsit fotografia lui de școlar, strânsă acolo, eșită de soare, cu colțurile îndoite. Pe unde n'o fi purtat o până a ajuns în casa asta a morții... A mai iubit ea pe altul?... Omul acela care a ucis-o, cu mâinele păroase și tari, zice că l-a iubit pe el ani de zile... Se poate?... Ce păros e! Un adevărat criminal... Tipul clasic. Și pe asta o să-l achite jurații? Cum l a putut iubi oare, ea, care era așa delicată?... Ce-a făcut atâția ani? În lumea asta grosolană de bețivi și mahalagii, cum a trăit fără nici o lumină, așteptând omul păros să se întoarcă acasă beat, isbind-o cu pumnii, în fie-care noapte... Toți martorii spun că era un bețiv și o bătea. Oare își mai amintea ea seara, de cireșul și de cântul păsării, de sărutarea aceia lacomă?... Ce trist trebuie să fi sunat și acum, seara, împușcăturile la poligon și stingerea la cazărmi... Oare plângea atunci?... Era frumoasă și când plângea. Ce urită e Mimi când se scifosește... I se șterge pudra și nasul i se face roșu... Pe toate mesele zac batiste murdare... În casa lui n'are să mai fie nici odată ordine? Și el s'a făcut rău, nesimțitor: Îmbătrânește... Cât de puțin s'a schimbat Margareta! Moartă, seamănă încă cu fetița de atunci... Și sânii ce mici de copilă, acolo unde a intrat cuțitul... Cum s'au îndesat toți să vadă când i a desfăcut doctorul haina... Unul a pipăit cu degetul. Ce brute! ce brute!... Trei împunsături numai, abia se cunoșteau sub sângele închegat... E destul atâta ca să moară un om?... Cum au s'o spintece la au'opse. Pieptul acela mic care svâcnea în strânsoarea lui... Are să mai poată el deacum săruta o femeie?... Ce buze moi și uscate are Mimi. Și cum îi miroase părul fad, parcă e spălat cu leșie... Oare altora li se pare ispititoare? Secătura aia de Stoicovci vine prea des la ei. Are să-l dea într-o zi afară. Margareta l-ar fi înșelat vre-odată? Măinele ei subțiri... Își aduce aminte de seara ceia când a venit țigancă cu ghiocul... Era în August, Stăteau în cerdac, pe marginea de lemn era o farfurie cu caise, își amintește bine. Țigancă i-a căutat în palma cu linii subțiri, și el i-a dat un ban de argint, singurul pe care-l avea... După ce-a plecat, i-a luat și el mâna, s'a făcut că-i cercetează liniile misterioase din palma trandafirică și-a potopit-o deodată în sărutări, la înclețura pumnului, acolo unde e pielea fină și cu vine albastrii. Ea și-a smuncit degetele din înclețtare și a răsturnat farfuria, caisele s'au rostogolit jos, pe scânduri, și dincolo de cerdac, în nisipul grădinei, pe gazonul cu bănuței albi. Motanul cel cenușiu a sărit din somn privind surprins, cu ochii lui de sticlă verzui. Atunci a venit mama ei la fereastra și a întrecat sever: — Ce faceți copii? Margareta abia își ținea răsul supărată și el s'a făcut că citește, foarte atent la rândurile cărții... Ce

Sufletul satului ✓

*Copilo pune-ți mâinile pe genunchii mei.
... Eu cred că veșnicia s'a născut la sat.
Aicia orice gând e mai încet,
și inima-ți svâcnește mai rar
ca și când nu ți-ar bate în piept
ci adânc în pământ — undeva.
Aici se vindecă setea de mântuire, —
și dacă ți-ai sângerat picioarele
te așezi pe un podmot de lut.
Uite, e seară...
Sufletul satului trece pe lângă noi:
ca un miros sfios de iarbă tăiată,
ca o cădere de fum din streșini de paie,
ca un joc de iezi pe morminte înalte.*

LUCIAN BLAGA.

carte era? Avea o legătură roșie de pânză. Ciudat. Cum nu s'a mai gândit nici odată, și acum îi revin în minte limpede, ca și cum s'ar fi petrecut eri. Are să mai poate uita de acum? Și diseară trebuie să meargă la teatru; să rădă, ce corvată! Cât de nesuferită e Mimi cu binoclul ei, cu care cercetează toaletele celorlalte femei din sală, parc'ar face o anchetă... Și cum le găsește cusururi la toate... Și cum clipește din o hi mărunț, prefăcându-se mioapă fiindcă i-se pare că e mai distinsă așa... Ce cchi cu gene lungi avea Margareta! Când a o'e a privirea în jos, umbra genelor cobora albastrie pe obraji. Va fi fost pentru el o fericire mai mare, de cât să poată săruta umbra aceia tremurătoare? Ce l-a oprit? Cât îl va fi așteptat pe banca de sub cireș, la masa cu inima scrijilată și cu inițialele lor, tocite în scândura putredă!... Câte nopți de atunci va fi privit secera subțire a lunei printre crengi, și ce trist va fi fost plânsetul păsării, ascultat acolo, singură, în livada unde cădeau în iarbă fructele coapte. Biata Margareta, biata Margareta!

Procurorul tresări de la fereastră. La spatele lui ere grefierul, așteptând respectuos, cu hârtiile strânse în geantă. Nu mai aveau ce căta acolo. Căruța Morgei sosise. Ar fi vrut să spună ceva; dar înu gura încleștată de teamă să nu străbată un suspin. Prin camera moartei trecu cu ochii ficși înainte. Nu văzu de sub cerșeful alb, de cât vârful picioarelor în pantofii negri, ca două rândunici ascunse.

Afară ploaia curgea fără sfârșit. Se ghemui sub coșul trăsării, grefierul se așeză cu geanta pe genunchi și deasupra ei, cățelul alb. Surprinzându-i privirea încrunțată, răsé stupid cu mâna la gură — Scuzați... E-al victimei... copii... bucurie...

Și trăsura porni pe străzile pustii, în buza mărunță, săltând peste gropi, cotind prin locuri virane, pe ulițe necunoscute, pe lângă garduri putrede, peste bălți turburi; drum monoton la capătul căruia așteaptă femeia cu părul fad, copii cu dinți rari, sticlele cu medicamente, zilele leșietice ca ploaia care bate în coșul de piele, fără sfârșit, fără sfârșit.

Căinele moartei scânci pe genunchii streinului.

CEZAR PETRESCU

Dintre cei răposați.

Tosti.

I-am făcut cunoștință pe la 1881, la Roma unde eram atașat delegațiune, într-o seară în antract, la Teatrul Manzoni, un mic teatru popular dela periferie.

Faimosul *Luigi de Martino*, neîntrecutul *Peulcinella*, ultimul reprezentant al strălucitei *Comedia del'Arte*, dădea acolo câte va reprezentațiuni în dialect napolitan. Trimesesem un *fachino* să-mi ia un loc bun, și pentru aceasta îi dădusem zece lire, comisionarul îmi aduse cinci lire rest și un cupon întreg de lojă! Cum vedeți locurile erau foarte eftine. Peste câteva zile s'a dat prima reprezentație; sala era plină și lojele înșesate de lume. Numai în loja mea era o singură persoană, subsemnatul. Situațiunea era cam ridicolă, cu atât mai mult, cu cât toate ochianurile se întorceau spre loja ocupată de o singură persoană.

De Martino fu strălucitor, iar eu privit de toată lumea, împărțeam cu el, atențiunea publicului. Observasem un domn, cu barbă blondă puțin căruntă, care mă binocla cu persistență de câte ori De Martino nu era în scenă.

La antract văzând că iese, ieșii și-eu ca să-l întâlnesc și să lămuresc persistenta D'sale binoculare. Il găsi! Într'adevăr în foaer și începui, în italieneasca mea depe atunci, fraza pe care o preparasem îndelung; dar, la primele cuvinte, interlocutorul meu mă înt erupse și-mi zise pe franțuzește: „Ești străin domnule, eu sunt italian și știu bine dialectul napolitan: Îți pot fi de vre-un folos? Numele meu e Paulo Tosti“. Confusiunea și rușinarea mea, nu se pot descrie. Adio fraza îndelung preparată; îi spusei doar întinzându-i mâna; numele și calitățile mele. Tosti îmi strânse mâna și zâmbind răspunse: „Să-ți zic Excelență?“

Iată cum am făcut cunoștință cu Tosti: Tosti se bucura depe atunci, de o celebritate universală. Nu era, în adevăr, pe lume, salon înzestrat cu un piano unde să nu se auză o melodie de Tosti, cântată sau gemută de un glas de femeie sau de bărbat. Zic pe lume și nu exagerez; o dovadă: Tosti purta titlul de *organist al Curței Engleze* și Regina Victoria ordonase să se plătească regulat celebrului muzicant 1000 de lire sterlinge pe an. De altfel Tosti își petrecea cel puțin jumătate din viață la Londra.

La Roma avea un mic apartament, via dela Ripetta, de unde se auzia în clipele de liniște flășcăitul Tibrului.

Salonul era mic mititel (circa trei metri pe doi), pereții tapetați cu o hârtie specială purtând primele măsuri ale ariilor lui Tosti, mobilat cu un piano forte, un taburet cu șurub, măsuță-sertar pentru partițiuni, trei mici console purtând servicii de fumat, de băut și trei fotolii mari și adânci. Un parfum plutea; amestec de havană și de chilimbară, pe pian era așternută o bucată de zarpă prețioasă Venețiană, o mică afumătoare de bronz și câteva caetă de muzică. Picioarele pianului în loc să fie așezate pe godeuri de sticlă sau de metal, pentru a-i mări sonoritatea, se îngropau în rotogoale groase de păsă care, din potrivă i-o micșorau.

Numeroșilor amici, admiratori și vizitatori ai lui Tosti le-ar fi trebuit scaune mai multe, dar n'aveau unde să le puie. De altminteri, Tosti primea foarte puțină lume; lozinca era: «Domnul nu e acasă». Se vede treaba însă, că lozinca nu mă privea, deoarece

fui introdus îndată ce-mi spusei numele. Tosti mă primi cu multă afabilitate și după cererea mea se puse la pian și cântă. Avea o voce foarte mlădioasă, dar mică-mititică, ca salonul pe care ea încerca să-l umple. Dânsa era în proporțiune cu sonoritatea pianului. Credeți că Tosti îmi cântă o arie de a sa? Vă înșelați, îmi cântă o cântonetă napolitană: *Tilve la camizella*. Dar cu ce farmec, cu ce spirit! Acompaniamentul de pian, improvizat de Tosti, suna singur la sfârșitul cântonetei și spunea, discret: *la camizella e levatta*. Eram încântat. Totuși rugai pe genialul meu prieten să-mi cânte o arie făcută de el. Tosti se întunecă, stătu puțin pe gânduri și îngăimă: «E o melodie făcută pe patru versuri ale unuia: Steccheti pe care nu-l cunosc și nici nu știu din ce vremuri este». Căzut ca din ceruri, Tosti cântă:

*Donna vorrei morire m-a confortato
Dall onesto tuo amor
Sentir-mi, almeno una sol volta amato
Senz' aver ne rossor*

Ne podidiseră lacrimile pe amândoi; o realitate dureroasă plutea peste aceste patru versuri. Care, om, în adevăr, nu roșește de unul cel puțin din amorurile sale trecute?

— «Ecco» suspină Tosti.

— Cântă-mi *Pleni lunio* zisei doritor să scap de amara impresie.

— Al îți place d'Annunzio! exclamă Tosti.

— Și mie de asemenea. Dar, adăogă el privind micuțul salonaș, nu se poate cânta aci *Pleni lunio*: Ne ar trebui malurile Adriatice!

Tosti se sculă dela pian, merse la serviciul de fumat; dintr'o cutie cu *londresuri* minunate alese una; o făcu să se pără lângă ureche; mulțumit de uscăc'unea ei, alese din teancul de mici unelte ale serviciului de fumat un instrument special cu care tăia și perforă vârful ascuțit al țigării, aprinse cu meremet vârful celalt și începu să-și fumeze veșnicul țigăroiu.

— Trebuie să-ți placă Englitera zisei, pentru a zice ceva. — «Păi da!» replică Tosti. „Țigara mea favorită e *londresul*.“

Pe vremea aceea era Consilier al Ambasadei Otomane la Roma, un om foarte cult, foarte fin și occidental, Miran Efendi. Știindu-mi prietenia cu Tosti el ceru să-i facă cunoștința: zis și făcut. Peste câteva zile îl întrebai pe Miran Efendi ce păreri avea de genialul muzicant. Miran Efendi răspunse:

— E un omuleț care merge încetșor, cu pași mărunți, în dosul unui enorm țigăroiu. „Fie, strigai dar acesta este numai portretul fizic.“

— Gândește-te îngână Miran Efendi, aceleași cuvinte fac și portretul moral.

— O fi! Mi separe totuși că omulețul a crescut mereu.

A. DĂVILA.

In loc de „Cronica literară“

OMUL DE CALCAR.

Dimineața, când sora Bonaventura deschide fereastra, primăvara năvălește înăuntru amețitoare. Răcoarea aerului e o băutură prea tare pentru plămâni veștezi de imobilitate. Apoi încet, atât cât îmi îngăduie sicriul de gips, răsucesc fața în perne spre cerul străveziu. Acolo, la fereastră, e o ramură de vișin care desparte albastrul în două. Când zăpada nu se topise încă albă pe coperișuri, o vrabie cenușie (aceiași, ori întotdeauna alta?) se opria să-și rețezească cu pliscul mic fulgii sburliți. Creanga oscila ca un leagăn pentru paserea cerului. Nu mai eram singur în camera cu pereții albi. Ciripitul ei mă înduioșa ca vocea unui prieten venit de departe.

Acum nu mai coboară nici o pasere. Primăvara le-a ispitit în altă parte. Dar acum crenguța mea s-bține e numai o floare. De câte zile așteptam minunea cu nerăbdarea iertată numai copiilor și bolnavilor! În dimineața când au isbucnit în soare florile albe și tremurătoare, bătăile inimii s-au întetit ca în pieptul căutătorului de comeri, care a descoperit floarea minunată a feregei.

La această fereastră, cu îndepărtata bucată de cer albastru unde se topesc fulgii norilor, și la această ramură înflorită de vi în, se mărginește, toată primăvara bolnavului. Afară se aud pași sonori pe asfalt, glasuri înviorate, triluri de râs. Undeva picură suspinul unui clavir. Se mai poate râde, se mai poate cânta?

Urmăresc călătoria soarelui pe cer, fără să-l văd, după lumina care se plimbă'n ferestre, după umbra ramurei înflorite, care coboară. Și același lucru va fi mâine, și peste o săptămână, și peste o lună, zile și săptămâni încă.

Nu știu dacă e un an, de când plin de sănătatea de afară, am intrat să vizitez o sală de spital. Din cerșafurile albe, toate capetele erau îndreptate spre cele două ferestre inundate de lumină; așa cum în grădini floarea soarelui se întoarce după soare până în asfințit, când adoarme cu uriașa corolă galbenă plecată în piept. Am notat atunci faptul, indiferent, ca o observație prețioasă unei descripții. Îmi amintesc; mirosul desinfectantelor mă indispușea și mă grăbeam distrat la explicațiile doctorului, nerăbdător să aprind o țigare. După un an înțeleg târziu și dureros drama celor optsprezece capete palide, răsucite către lumina și aerul de afară, interzise.

Sicriul de gips mă strânge prizonier; pe ramura subțire dela fereastră vor crește fructele roșii ca boabe/de mărgean, soarele se va înalța mai sus pe cer, și voi fi tot aci, cu ziua strict împărțită după numărul linguriților de băutură amară. Voi întoarce cu aceiași lăcomie ochii spre lumină în fiecare dimineață, mă va bucura un fluture, ce emoție la sbo ul celeidintâi albine de aur!

Și cineva, jos, mai poate cânta..

*

— Ciudat! îmi spune prietenul venit de departe, ciudat, aproape te învidiez. Absorbit de suferința fizică hipnotizat de bucată ta a bastră de cer pe care ți o, limitează pervazul ferestrei, nutrești iluzia că va

fi destul să spargi crusta de calcar și să alergi afară pentru a găsi numai lumină. Dar iată că vin de acolo, dela lumina și libertatea pe care o dorești, și ele îmi par daruri de prisos. Am întârziat pe drumuri o săptămână; la prietenii presărați pretutindeni, aci și dincolo fiindcă trebuie să vorbim încă de „aici“ și „dincolo“. Cum vezi n'am ajuns îmbărbătat... Pretutindeni, s'ar părea că a bătuit o epidemie stranie ce ne-a stors inimile de sângele generos de odinioară. N'am întâlnit decât strigoi — căci cum am put a numi altfel, supraviețuitorii gândurilor ce au animat generația noastră, și astăzi ne sunt indifferente?

Se pare că nu-i o contagiune indigenă... N'a scris un francez oare, necrologul „generației sacrificate?“. Avem după cât pare tovarăși peste toate hotarele, E o internațională a decepției care anticipează utopiile cărturarilor. Ai observat că nu mai știm râde? Veselia noastră e răutăcoasă ori prudentă, hohotul se curmă brusc, ca și cum mecanismul intern ar avea o rotiță stricată.

Nu te-a surprins apoi ce ofilit e entuziasmul nos ru, și cum îl retractăm imediat, ca și cum ar fi rămășița unor slăbiciuni ce nu mai sunt îngăduite?

Un insuflețit apostol al tuturor idealurilor integrale și parțiale ne mustră. Și cât de aspru! Cu ce grele cuvinte!

Cum te învidiez atunci că n'ai cum le auzi, fiind că tot ce ți-a rămas sânge, viață și dorință în tine, s'a concentrat ca focarul unei lentile în ramura leagănată de la fereastră.

Dar când într'o zi, medicul te va bate pe umeri, îți va reda libertatea și vei sări în picioare? După cea dintâi bucurie de convalescent; cu ce desgust vei relua firul cenușiu de toate zilele, monoton, monoton, ca o osândă silnică!

Ce fericiți eram acum șapte ani, ce romantism insufleția generația noastră! Îți amintești harta mică, atât numai cât două pagini de carte, pe care ne aplecam în fie care seară, în camăruța noastră de studenți nevoiași? Era un fum nepătruns de tutun și se iscau câte odată discuții atât furtunoase, de eșea bătrâna gazdă îngrijorată afară, ca și cum glasurile noastre puteau să dărâme tavanul. Eram două tabere; cei cu creionul albastru cari voiau Ardealul, cei cu creionul roșu cari se mulțumeau »deocamdată« cu Basarabia. Pe harta mică, hotarele noastre imaginare, roșii și albastre se încrucișau ca firele de paiajeni... Și ce adunări împrăștiate de poliție, ce sfărăitoare cuvântări! Ce de apostoli în fașă, cari o scrânteau la examene, dar cunoșteau atât de bine calea la Statuia lui Mihai Bravul în Capitală, la acea a lui Vodă Cuza la iași! Cu ce emoție, Virgil „mocanul“ fugit într'o noapte peste codri, ne vorbea de satul lui de moți, cățarat unde-va, pe-un munte pe țărnul Arieșului, cu ce emoție ne citea cu glas tremurat o foae de acasă, unde putea străbate prin cine știe ce viclesug al scrisului, o chemare pentru cei din libera țară. Și ce reforme voiam! Pământ pentru plugari, drepturi egale politice, mai știam noi ce... Ce avalanșă de planuri, ce de hotăriri eroice! Chiar cei mai liniștiți, pe cari nu-i vedeam de cât la laboratorii lor, cari seara eșeau cu ochii obosiți de la bibliotecile lor, chiar aceia, fără să mărturisească, fără să-și dea deplin seama erau cucerii de romantismul generației noastre. Le-am fi crezut că

se pot împlini toate, minunat, în fară de ori ce vedere, împotriva ori cărei logici ai timpu u'?

De ce atunci nici o bucurie nu iluminează fețele noastre? Pe taluzurile de pământ ale tranșelor, mai târziu, cum ne mângăia gândul că după acest purgatoriu, cari vom scăpa cu viața, vom aduce acasă alt suflet. Unde e? Acasă, am tunica stropită de sângele lui bietu Sandu. Acela a fost fericit. În cele două zile, cât a mai trăit la spital, cu picioarele retezate de schijă, găsise încă în cine știe ce ascunziș rezerva de energie ca să ne zâmbească cu împăcarea aceia a morții, care se știe că n'a fost de prisos. Îți amintești lumina din ochii lui pe care nu vom mai cunoaște-o de acum nici odată?

Realizarea a fost mai prejos decât închipuirea copilărească de odinioară... Ce lin se rezolvau toate, magic; ce lume nouă credeam a fi plămădit din lutul șanțurilor, și ce de așteptări amăgite. Ce oaspeți nepoftiți ne-am întors acasă, noi bolșevicii, acolo unde am găsit toate locurile împlinite, stângaci, veniți cu brutalitatea noastră incomodă și nătângă. Și cum a început zi cu zi procesul renunțării, cum ne-a înghițit «cu mințenia», azi unul, mâine altul, fără svârcoliri și îndărădnicie, treptat, nesimțit, cu complicitatea apostolilor de eri.

Și e de mirare că suntem generație desaxată, că nu ne regăsim mitul acela despre care vorbește Sorel, că n'aveam nici o ideologie spirituală? Dar după experiența prematură a suferinței, după ce ai stat la pândă în șanț și ai împușcat alt biet om ca și tine, după ce ai s'rit sbierând de sălbatică bucurie la uciderea celui dintâi seamăn al tău, — cum voești să mai găsești echibrul acela armonios, pe care ți-l cere retorul ce a urzit fraze patriotice acasă? Te gândești câți ucigași suntem cari ne strângem mâinile, ne plimbăm pe stradă în soare, fumăm liniștiți, citim cărți și ne emoționează o insectă strivită în picioare? N'ai tresărit în somn niciodată cu visul că din nou vâri baioneta între coastele altuia, că o răsucești urlând și că strivești în goană, fața unui mort cu ochii cășcați, în obrazul căruia călcâiul se infundă oribil, — așa cum am făcut atâția doi ani și pentru care bravură unii purtăm panglica vișinie la butonieră?

Haha! ce efină mustrare pentru cugetarea noastră desarticulată, pentru vedeniile ce ne urmăresc, pentru lipsa noastră de duioasă sensibilitate. E de mirare că ne-am întors atâția invalizi, cu mutilări ce nu se văd, cu fibre de suflet pentru totdeauna rupte? În doi, în trei ani ne a venit de undeva un gând luminos? De oriunde, dela politică, de la scris, dela înfăptuirea aceia nădăjduită a dreptăților, dela hotarele însfârșit doborâte... Nu e jalnică lumea cea nouă, zidită numai și numai cu dărâmturile celei vechi, și de zidarii cei vechi, cari și-au reluat locul și sugrumă în tiparul cugetării lor vetuste, tot ce-am gândit generos și îndrăzneț eri?

Se tot învinuște literatura; e desorientată, e ruptă de tradiție, e ori prea exaltată ori amorfă, e mai știu eu ce anacronism... Dar ce neînsemnat accesoriu literatura, pe lângă drama cea mare morală a generației noastre, căreia profeții în loc de balsamul alinării, îi rezervă numai judecăți aspre, și c'vinte usturătoare, și imprecții, și filipice; toate fără alt resort lăuntric decât nevoia tot lăuntrică de a risipi un nesăcătuit debit verbal.

Iar penfriu a înneca desăvârșit în nămol acest destin început patetic, compromisurile de fiecare zi, capcana realităților, deșertăciunile cu care îți plătești p'inea mai dureros de cum au conosciut vre'odată înaintașii tăi privilegiați. După trei ani ce-am făcut? Ce ne așteaptă? N'am zidit noi ca meșterul baladei, tot ce-am avut mai scump în tenuciala cotidianului? Și mâine, și poimâne, și ani deacuma în care vom târi cu noi strigoii șanțurilor. Te mai ispitește, a a de neprețuită viața?

Astfel vorbi prietenul venit de departe. Și o perdea nevăzută înăbuși soarele de afară. Și primăvara se întunecă atât de neagră..

ION DARIE

Cântec de iarnă

— Mihai Babits —

Zăpada cade, și mi-e dor să cânt,
Zăpada cade

Și dūhul sobii fâlfăe 'n cascade;
Azi cântecu-mi va fi adânc, frumos,
Și plin de simbol luminos.

Zic vouă: noi suntem mineri zoriți,
Zic vouă;

Adâncul ne dă veșnic groază nouă.
Și amețim pe negre stânci colțoase,
Cum amețesc constructorii pe case.

I-adâncă mina și-i murdară rău,
I-adâncă mina:

Murdară e ca patima, ca vina:
Prin besnă caldă căutăm comoară,
Săpăm, până 'ntr'o zi ceva ne-omoară

Și poate apa ne-o îngropa cândva,
Poate apa:

Sau poate focul, ori explozia,
Poate pământul, ghița, piatra poate,
Ori poate gazuri calde, infundate.

Bărbați, femei, aceiași ni-e marama,
Bărbați, femei

Noi nu'ntrebăm, de e a mea, a ei,
Săpăm în groapă goi și groapa-i pară
Și poate nestemate-om scoate afară.

Și poate nestemate-om scoate sus,
Nestemate,

Ori diamant pentru coroane poate;
Cărbune bun ori aur blăstămat.
Și triști, noi dăm 'nainte neîncetat.

ISAIA TOLAN.

Micica.

Printre veștile acelei triste dimineți de iarnă, cetii cu indiferență și aceste rânduri:

„Știi că dragul nostru Micica nu mai este. De câteva zile a plecat. Părea indispus în timpul din urmă. Se vede că n'a vrut să moară lângă noi. Și copiii întreabă mereu de el; știi cât le era de drag“.

Micica era un motan foarte mare, foarte alb, c'o minunată sprânceană cenușie și c'o gură nespuse de curată și rece. Il aveam demult și acuma simțeam o sinceră părere de rău la gândul că pierise.

Furat însă de îndeletnicirile mele, uitai repede de el. Sfârșisem afacerile și-adouă zi puteam merge acasă. Mă cuprinsese un dor nebun de-ai mei și lungit pe-o canapea, cercai să-mi amăgesc așteptarea cetind gazetele, Nu putui. Mi-era dor de ceva, de cineva, de ființe dragi, cari 'mi păreau nespuse de scumpe; căci depărtarea împrumută farmece de nedescris. Amintindu-ți de cineva, nu'l vezi decât în momentul când îi ședea așa de bine în cutare haină; de zâmbetele lui de înțelegere, de acel tainic acord sufletesc care pune temelie vieții. Toate păcatele, toate ciudățeniile născute cu omul, dispar sau rămân umbrite de poezia senină și duioasă a iubirei. Iți mai aduci aminte că țipă copiii, că pun piper în cafeaua bucătăresei, că fac mustăți cucoanelor din album sau că pun potcoave lui Micica?

Chiar de el, de Micica, cineși mai amintește că miorlăie noaptea la geam, că soarbe laptele din oale sau că fură bucățica cutărui Ionel dela gură? Nu'l vezi decât culcat, nepăsător, sau făcând pe copii să leșine de răs când îi acapă hârtii de coadă. Ba câteodată s'așează între noi, disputându-și calitatea de membru în familie, ascultând cu băgare de seamă toate, închizând cu înțeles ochii galbeni.

— „Ce zici Micica, așa-i că dacă Ionel nu i cuminte o să'l ia moșu?“

Motanul mișcă coada... Copilul îl privește cu teamă... Coada lui Micica îi inspiră cea mai desăvârșită încredere...

Scot iar scrisoarea. „Era cam indispus“... Presimții că sărmanul nostru Micica, trebuie să fi avut măcar o străfulgerare de înțelegere când a părăsit viața. Căci viața era frumoasă pentru Micica...

Peste tot cuprinșul scrisoarei, plutea o vagă melancolie. Era poate stăpânirea de anumi vorbi mai mult despre indispoziția și dispariția lui Micica, lucru ce regea din însăși atitudinea sufletească a scrisoarei.

Dar, un animal, chiar când se numește Micica n'a avut uneori un rol preponderent în casă, nu lasă mare gol în urmă...

Las perdelele... Afară ninge... Mă sprijin de sobă... Aștept să v'e noaptea, apoi dimineața, să-mi fac cele din urmă treburi și-apoi să plec acasă.

Ninge afară și cu toată căldura din odaie, mi-e frig. Desmerd cu ochii catifeaua canapelei... Și-acasă am o mobilă ca aceasta pe care'mi fac siesta. Dar uneori locul meu e ocupat de altcineva... Micica, tolănit ca un pașă, torcia transportat...

Mi-a aduc amin'e de lucruri pe cari abia le desprind din depărtarea timpului. Stăteam cu logodnica mea pe canapeaua aceia de lângă sobă. Nu ne vorbeam mai nimic; dar sufletele ni se chemau în taină și ne împingeau ușor unul spre altul. Totuși între noi rămânea destul loc. O! Foarte mare depărtare rămânea între noi! Și-atunci Micica, cu ochii plini de îngăduință, se tolănea între noi, torcând firul unei povești neînțelese. Il iubeam mult... Amorezații sunt atât de buni! li desmierdam blănița caldă și moale și câteodată mai întâlneam și alte degete rătăcind pe blănița lui... Și strângeam acele degete cu drag, și ele'mi răspundeau înțelegătoare... Și Micica torcea fericit...

Și apoi, câte nopți n'a dormit între noi, cu lăbuțele acelea catifelate strânse'n mâinile noastre! De câte ori nu ne-a împăcat când făceam pe su-părații? Era destul să mi se urce pe genunchi și dânsa venia să mi-l smulgă.

— E al meu.

— Ba i-al meu!...

Și ne ciorovăiam, pe când el zâmbea pe sub mustăți, fericit că ne dă prilejul să ne îmbrățișăm...

Și când a venit cel dintâi copil, parcă-l văd trecând neauzit pe lângă leagăn, îngrijit și gânditor. Avea acum ceva grav în înfățișarea lui, și se culca cât mai aproape de leagăn, înțelegând că acolo dorm multe doruri și multe nădejdi. Sprijinit pe labele dinainte, privea cu grijă încercările micuțului de-a duce la gură, mișcând molatic coada. Il întreba parcă: — „E greu. Puiule?“ Sau îl povățuia: — „Nu așa, Puiule...“ Și copilașul îi zâmbea dintre perine, cu gura lui netedă, fără pui de dinte...

Când copilul prinse a gânguri, nimeni nu-l ascultă mai cu băgare de seamă. Noi râdeam, lăcrămam de fericire, motanul însă rămânea adâncit în gânduri... sau prindea să toarcă cu stăruință înfingându-se cât mai lângă leagăn, voind parcă să-și ia asupra toate grijile.

— Fii cuminte, mamă dragă... Uite, șezi cu motănașul... Copilul morfoleşte cu greu cuvântul...

— Uite mamă măța...

Copilul tot morfoleşte...

— Uite mamă, mătîșoara, mătîca...

Și după multă trudă copilul îngână: „Mi-ci-ca...“

— Da, mamă dragă! Micica...

Iar motanul botezat proaspăt, torcea filosofic sub mustățile albe...

— Vezi Puiule, când mânânci, nu te murdări. Trebuie să fii curat. Uite Micica e curat, și-i cuminte Micica...

Copilul face ochi mari. Micica încuviințează din coadă și-și arată lăbuțele ca mărturie...

— Fă nani, Puiule. Inchide ochii. Uite Micica cum s'a culcat.

Și copilul strânge genele, dar atât cât să poată zări pe Micica...

Și poate că dinnadins se culca Micica lângă copil, tocmai acolo unde era desvelit... Dimineața îl găseam cu botul lipit de obrazul micuțului și când îl alungam, el miorlăia rugător, întrebător...

Clopotele

*Cucernic glas de clopote creștine
s'a revărsat pe văi și pe vâlcele,
rostogolind cu zvon de pietricele
păraiele de note cristaline.*

*Și sunetul se frânge de coline,
sonorizează — a soarelui zăbrele
și, pe sub bolta geamurilor mele,
răcoritor pătrunde pân'la mine.*

*I-atâta soare în dangătul angelic
și gândul mi-e de glie-așa aproape
că sufletul îmi tremură'n pleoape.*

*O, unde ești, Hristos al vremii duse?...
M'aș face preș sub pasu-ți evanghelic,
doar m'ai călca pe inimă, Isuse!*

MARCEL N. ROMANESCU

Mi se aduse masa. A adoua zi voi mânca acasă... Ce bune sunt mâncările acasă! Parcă și farfuriile au alt sunet; mai limpede, mai argintiu. Și-apoi, privirile acelea calde, iubitoare, dornice să'ți afle gândul; solnițele vărsate de Puiu, paharele sparte de Ionel, supărările nevestei, sfântul talmeș-balmeș al casei tale!... Aici, în odaia asta de hotel, ce pustiu, ce monoton îmi simt sufletul! Sosul e afumat, friptura arsă, compotul coct... Câte odată și acasă-i cam sărată supa sau prea amară cafeaua. Dar acolo nu-i nimic de neiertat. Căci Ionel te trage de mustăți și Puiu să miră: — „Ce urât e tăticu când e supărat!“

Și nevasta'ngână o frântură de cântec și Micica se freacă de tine...

Micica!... Parcă'l văd culcat sub masă, bot în bot cu Ionel, dormind ca doi frați cuminiți, întru aceleași visuri de fericire înconștientă, încălziți de aceleași simțiri, obișnuiți cu aceleași desmierdări, cu aceleași jucării, poate cu aceleași doruri... Se'nțelegeau atât de bine! Plângea unul fără altul; se chemau, își răspundeau cu drag și se'mbrățișau în nesfârșire...

Și-acum Micica nu mai este...

*

În tren, lume multă. Domni, cucoane, câini, cufere, înghesuială, copii, țipete, glume. Mutre vesele, triste, frumoase, urâte, indiferente. Lumea, viața, cu aspectul ei obișnuit.

În colțul meu de vagon, simt dărdăitul geamurilor, învârtirea roților, răsuflarea caldă a caloriferului...

Merg acasă... Voi ajunge diseară... O să mă furișez și o să bat ușor la geam... Au să'mi sară toți de gât...

Dar Micica nu va mai fi acolo...

Deschid o gazetă... Vreau mult, dureros de mult vreau să mă scap de amintirea lui... Și mai ales vreau să nesocotesc amărăciunea gândului că Micica a fost *celdintâi* dintre noi care a luat calea mormântului!...

GEORGE M. VLĂDESCU.

Din Volumul *Tăcere* ce va apărea în Ed. Casei Școalelor.

INSEMNĂTATEA ȘI SCOPUL ARTEI.

Introducerea din volumul,
care va apărea anul acesta,
Manual de Istoria Artelor

E greu să se dea artei o definiție, care să satisfacă pe toți. Prin artă unii înțeleg „metoda cu care se execută o lucrare, după anumite reguli;“ alții mărginesc aceasta la îndemânarea, cu care artistul reușește să exprime în opera sa, un sentiment sau o idee într'o formă frumoasă, îngrijită și plăcută.

Estetica veche susținea, — că frumosul nu-i — decât „expresia idealului moral“, sau „expresia în vizibilului sau exprimarea pasiunilor omenești“.

Tolstoi dă o definiție mai simplă: „Arta, zice el, nu-i decât mijlocul de a comunica o emoție.“ Ea își poate avea izvorul în frumusețe sau în oroare. Emoțiunea poate fi provocată prin sunete, prin cuvinte, sau prin forme plastice, care sunt diferitele feluri de a o exprima.

Fără comunicația unei percepții emotive, arta nu există.

Emoțiunea poate fi de ordin superior. Ea ne face să înțelegem un sentiment esențial sau adânc al sufletului, ori un aspect al naturii, care ne încântă sau ne stârnește admirațiunea. Emoțiunea însă mai poate fi și de ordin mai puțin sublim, care să ne facă să participăm la interese momentane, la o excitațiune trecătoare. Ca să ne putem deștepta în suflet emoțiunea sau sentimentul artistului, trebuie să căutăm a ne forma organul apercipitiv, necesar, să ne educăm urechea pentru muzică, ochiul pe: tru artele plastice.

Fără aceasta, nu se va putea face comunicarea emoțiunii și nu vom face operă de artă.

Arta are o însemnătate foarte mare pentru educațiunea omului de elită.

Mai întâiu, ea ne rafinează sufletul, ne dezvoltă simțul estetic, ne face să gustăm emoțiuni superioare care ne încântă, ne înalță, ne înobilează.

Cunoașterea operelor de artă a tuturor timpurilor mai are o valoare instructivă foarte însemnată.

Ea ne pune în atingere directă cu obiecte, făurite de o lume, care s'a stins de mult; ea ne face să înțelegem credințele, ideile, simțimintele trecutului, să evocăm mărirea și splendoarea civilizațiilor vechi sau noi.

Studiul artei ne face să cunoaștem mai bine evoluția societăților trecute și transformările, suferite de un popor. Adesea operele de artă sunt singurile documente, care ne stau la îndemână pentru cunoașterea istoriei unei regiuni, unui popor, a unei civilizațiuni. N'am cunoaște, de pildă, nimic din istoria omului primitiv, dacă n'am avea operele sale industriale și artistice. Istoria Egiptului, a Mesopotamiei, a poporului grec și roman etc. datorește foarte mult operelor de artă descoperite. Deasemeni istoria civilizațiunii medievale și moderne ar fi necompletă, dacă n'am lua în seamă operele artistice contemporane.

În ce spirit trebuiesc studiate operele de artă?

Pentru a putea studia imparțial și înțelege operele artistice ale trecutului, cată să ne obișnuim a înălțura anumite formule estetice, cu care în deobște se judecă arta.

Altfel, am risca să cădem în eroare în aprecierea noastră, pentru că am respinge multe opere de artă, care n'ar corespunde formulei alese de noi.

Dacă, de pildă, am judeca o operă literară clasică cu estetica romantismului sau a simbolismului, fără îndoială am socoti-o sub valoarea ei reală. Tot astfel n'am putea judeca drept și gusta o bucată de muzică italiană, dacă i-am aplica formulele muzicii germane și vice-versa.

În aprecierea operelor de artă, datorită istoricului este să se lepede de formule și să adopte o altă metodă.

De obicei noi modernii, suntem îmbuibăți de principiile estetice grecești clasice sau ale unor estetice mai noi, care încă nu și au făcut probele pentru a fi încetățenite în artă.

Deaceia, când ne aflăm în fața unei opere vechi, numai decât îi aplicăm, conștient sau inconștient, formula estetică a gustului nostru și-o declaram bună, medioacră sau rea.

Aceasta este o metodă subiectivă, care nu poate fi admisă în știință.

Istoricul artei trebuie să ție seamă, în studiul său, de idealul artistului, de concepția sa estetică, de simțimintele și mentalitatea sa și a lumii înconjurătoare. Numai atunci va înțelege el opera de artă, precum și cauzele, care au determinat nașterea, dezvoltarea și decăderea unui anumit curent artistic, arta, ca și o societate, are un început, o înflorire și o decadentă, datorită unor anumite împrejurări.

Filozoful și estetul Hippolyte Taine, în cartea sa *Philosophie de L'Art* susține, că sunt trei feluri de opere de artă. Unele aparțin tuturor timpurilor și sunt universale; altele nu sunt gustate decât de generațiile unui secol; altele, în sfârșit, pier odată cu generația, în care s'au produs.

Clasificarea aceasta este bună, numai dacă se ține seamă de anumite formule estetice, care alcătuiesc idealul lui Taine și al tuturor estetiilor mari. Dacă însă n'am ținea socoteală de ele, nici de felul, în care ne-am educat sufletul și ochiul de secole, și dacă am adopta o altă estetică și alte formule, clasificarea lui Taine ar putea să înceteze a fi exactă. În orice caz, multe opere ar trebui escluse din categoriile, în care fuseseră clasate sau și-ar schimba locul.

Vedem dar ce greutate întâmpinăm, adoptând formule estetice în judecata operelor de artă. Cea mai bună metodă în istoria artelor, cea mai sigură și obiectivă, este aceea în care se caută să studieze arta din punctul de vedere al idealului artistului, al mediului în care a trăit el, al simțimintelor și mentalității contemporanilor săi, al cauzelor care au determinat făurirea operei sale. În acest chip, se poate evoca trecutul și ni s'ar comunica emoțiunea artistică, căci ne-am pune mai mult sau mai puțin, în același condițiuni, în care se găsea sufletul artistului, când și-a executat operă și am înțelege idealul și gustul operei.

Istoria artei are datorită să expue în mod sobru și imparțial evoluția fiecărei arte. Ea nu trebuie să proscribe pe nici una, ci să constate numai și să explice.

În această privință, e de meditat părerea lui Taine „Istoria artei, scrie el, nu vă zice: disprețuiți arta olandeză, căci e grosolană, și nu gustați decât arta italiană”. Ea nu vă zice: „disprețuiți arta gotică,

Negură

*Sub cerul de toamnă
Din zări s'a lăsat
Și pe lut își pune
Sărutu — apăsat.*

*Cu valul ei vândăt
Vin gânduri din lume,
Pe aripi brodate
Din vinete spume.*

*Și bura le cerne
În lutul mai ud;
În mută tăcere
Cum picur' le-aud...*

*Mi-i negura 'n cale
Mai grea, mai aproape
Și'n doruri sânt prins
Ca'n volburi de ape;*

*Imensă câmpie —
Sub neguri sunt eu,
Și drumul meu duce
Prin neguri, mereu...*

G. TALAZ

căci e bolnăvicioasă, și nu gustați decât arta greacă”. Ea lasă fiecăruie libertatea de a prefera ceace este conform temperamentului său, și de a studia cu o îngrijorare foarte atentă, ceace corespunde mai bine propriului său spirit.

Cât o privește pe dânsa, ea are simpatii pentru toate formele de artă și pentru toate școlile, chiar pentru cele ce-i se par cele mai opuse; ea le acceptă ca atâtea manifestațiuni ale spiritului omnesc; ea socotește că, cu cât ele sunt numeroase și contrare, cu atât arată spiritul omnesc cu fețe mici și variate; ea face ca botanica, care studiază cu un interes egal când portocalul și dafinul, când bradul și mesteacănul; ea însăși este un fel de botanică aplicată, nu la plante, ci la operele omenești. În această calitate ea urmează mișcarea generală, care aproprie astăzi științele morale de științele naturale și care dând celor dintâi principiile, precauțiunile și direcțiunile celor de-al doilea, le comunică același soliditate și le asigură același progres. (Philosophie de l'art.)

O. TAFRALI
profesor universitar

Iarna...

— Emil Varhaeren —

Ninge monoton și liniștit
 Peste câmpul mort, întunecat și nesfârșit...
 Fulgii lungi plutesc ușor prin aer
 Și s'aștern tăcuți, pe câmpul mut
 Ca o lână destrămată dintr'un caier
 Nevăzut;
 Ninge desnădăduț de liniștit,
 Ninge încet și nesfârșit...

Până unde ninge, până când?
 Dincolo de lume — o fi ningând?
 Dincolo de viață — o fi ningând?

Ninge peste clăi de fân și peste șire,
 Peste cruci și peste gropi,
 Peste case, peste cimitire...

Frigul neîndurător coboară în oase,
 Sărăcia pe ogrăzi și case,
 Iar în suflete pătrunde, grea și rece,
 Veșnica mizerie ce trece
 Ca aripi de fulgi pe culmi și sate;
 Sărăcia și zăpada cad tăcute
 Peste sufletele triste și n'nghețate.
 Ca și vetrelor de foc, le-a stins văpaia,
 Umezeala din bordeele căzute.

La întretăieri de drumuri neumblate,
 Stau întinse la pământ cătune dărâmate;
 Prin zăpadă, brațe largi de sare întind spre cer
 Aborii cristalizați de ger.
 Mori străvechi cu scocul prins de gheață
 Și cu mușchi pe pietrele — amuțite,
 Mor cu strășini peste față,
 Morile străvechi și păr șite, —
 Din Noembrie luptă cu furtuna...

Iar pe câmpul mort și nesfârșit
 Ninge monoton și liniștit,
 Iar pe câmpul mort și nesfârșit,
 Fulgi ușori se scutură din zări,
 Fulgi ușori sa'stern peste cărări...
 Sub linfoliul lor, ca la un sân,
 Doarme adânc, urâtul glob bătrân.

A. POP MARȚIAN

DRUMUL LITERATUREI
MAGHIARE DIN ARDEAL

„Regionalism cultural” își intitulează d. Simion Mehedinți un articol publicat într-o rev. stă ea însăși regională; și poate pentru mulți o pledoarie în folosul aceșiei probleme e de prisos de acum. Cine mai stă la îndoială, când e vorba să recunoască deopildă în literatură, că fiecare ținut al pământului românesc ne-a dat alte accente, deopotrivă de scumpe, și cari, fiecare asemenea coardelor de țiteră cu alt sunet și cu alt număr de vibrații, armonizează totuși un cântec unic. Scriitorii Ardealului mai cu seamă, poartă pecetea acestui pământ. Și aceiași lucru se întâmplă în literatura maghiară, unde operile scriitorilor unguri din Ardeal se hotărânesc definitiv de scrisul maghiar de aiurea. Credincioși programului de a ține în curent cititorul român, cu mișcarea culturală a celorlalte națiuni conlocuitoare, publicăm schițarea acestui regionalism cultural al ungarilor din Ardeal, datorită d. Ligeti Ernő, unul din conducătorii celei mai serioase reviste maghiare de aci.

După cum ne arată multe probe din trecut, literatura maghiară din Ardeal s'a deosebit tordeauna de cealaltă literatură ungurească. În mai multe rânduri și în diferite reviste a'n arătat și dovedit marea deosebire de mentalitate și chiar de limbă între produsele literaturii noastre de aci și altele de aceeași limbă. Literatura maghiară din Ardeal es e un perfect „Heimatsliteratur” iar scrisul nostru este așa de special t ansilvănean încât, caracteristica isbește de la cel dintâi contact, fie apărut sub pecetea critice oficiale, cu marca editorului de aici sau fără acestea.

Descentralizarea literară nu ne-a făcut nici-o pagubă; din potrivă, ea a fost utilă întregii literaturi maghiare. E neîndoios că cei dintâi pași se fac destul de greu. Sigur că orice început e anevoios; dar vom trece obstacolele în pământul nerod tor al Transilvaniei cresc anevoe rădăcinile; avem însă stăruință destulă și în spatele nostru acea tradiție ardeleană care ne este temelie operii viitoare.

Nota distinctă a Transilvaniei a existat și în trecut, ca și acum. Si în trecut cei din Ungaria umblau în școlile noastre de aici Transilvania a fost totdeauna patria clasică a democrației. Întrunirea generală ținută în secolul al XV-lea la Turda, a declarat egalitatea popoarelor și religiilor. Aferul acesta a rămas până astăzi în traiul, în sufletul literaturii ardelene.

Adevărat că în anarhia tuturor experiențelor de astăzi, cu greu ne putem găsi glasul nostru pur, totuși primim fără frică influența curentelor apusene. Ady Endre, cu toată cultura lui europeană, era înainte de orice ardelean. Numai de acei ardeleni să ne ferească Dumnezeu, cari ținând tradiția pentru ei înșiși, accentuază neconținut esența lor transilvăneană de veterani academici, doar vor putea să-și ascundă neputința sub cojocul moralei și patriotismului.

*

Ne amintim câteva din figurele fruntașe ale literaturii ardelene:

Nyirő József cu stilul lui grav e cel mai bun nuvelist secu. Fraza lui sugestivă și plastică va fi o revelație când va fi cunoscut și în cercurile literare ale Ungariei. Nagy Dániel la Arad e unul dintre

cei mai buni povestitori maghiari. *Tabéry Géza* e originar și locuiește la Oradea Mare. Piesa lui de teatru a fost reprezentată cu succes la Berlin, iar acum lucrează la un roman despre Bályai. *Benedek Elek* retras acum la Kisbacon, adresează de acolo scrisori pline de spirit progresist grupului literar de la „Napkelet”. *Pământul*, o operă dramatică a lui *Gulacsy Iréi* va fi reprezentată la teatrul „Blaha Lujza” din Budapesta *Bárd Oszkár* un eniment autor dramatic, are trei piese reprezentate cu un strălucit succes la teatrul maghiar din Cluj, cari vor fi în curând uitate în repertoriul Teatrului Național de la Budapesta.

Poeți sînt:

Endre Károly poetul cu suflet ales dela Timișoara, bine cunoscut în cercurile literare dela Budapesta. *Horthy Tibor*, tot din Timișoara, e o mare nădejde a literaturii noastre. *Berde Mária* din Târgul-Mureș a trecut de mult hotarele Transilvaniei. Numai să nu fim așa de închiși în dosul zidului de dealuri ce ne desparte de restul lumii. Nimeni nu ne știe. Scriem pentru noi înșine și pentru cele câteva sute de cititori. Scrisul nostru e într-o parte lux, în alta datorință; iar de profil material nici vorbă nu poate fi.

Starea de astăzi a literaturii maghiare din Ardeal e asemănătoare întocmai celeia din timpul lui *Bezsényei György*. Scriitorul ardelean de astăzi totodată e publicist, culegător de tipografie, regisor de concerte, vânzător de jurnale, director și lipitor de afișe teatrale. Înainte de războiu avea liber pentru scris cel puțin 42 procente din puterea lui de muncă. Astăzi nici pe acestea nu le poate avea, energia lui epuizându-se întru câștigarea mijloacelor de existență, pe cari literatura nu i le poate da.

Spre pildă. Un roman se transcrie la mașină cu 300—400 lei. Din partea editorului același roman se plătește în cazul cel mai bun cu tot atîta. Zic în cazul cel mai bun, ca o „Haupttreffer”, fiindcă editorii nu obișnuiesc să plătiască nimic înainte.

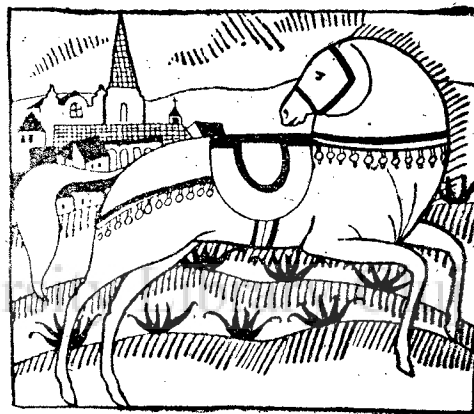
Totuși în fiecare zi apar noi volume în vitrinele librăriilor Ardelene. Editura „Lapkiadó” din Cluj vine la trei-patru săptămîni cu o carte bună, iar „Forum” dela Arad promite să dea douăsprezece romane pe an.

Avem și reviste: *Napkelet*. Nu voi lauda această revistă fiind și eu în redacția ei. Dar viră martor orice scriitor din țară și spue ce înseamnă o revistă fără sprijin material de nicăieri, și câtă greutate se pune în calea bietului intelectual care încearcă a crea o gardă literară. Tot cu aceeași caznă și chin apare la Târgul-Mureș revista *Zord idő*. La *Páztortűz* e altcum. Acolo se face compromis cu spiritul public. A face însă, de cele mai multe ori cu forța, o politică cu scopuri depătate și nepopulară, a lupta pe două fronturi — contra indiferentismului și șovinismului fraților noștri, iar pe de altă parte contra publicului reacționar din nouile state — e o chemare grea. Dar noi nu ne înfricoșăm. Scriitori aproape toți sînt de ideea aceasta, afară de conservatori ca Szabolcska Mihály Reményik Sándor, Csermely Gyula și alții. Nu ne pasă de ei. Literatura maghiară din Ardeal nu poate propăși decât în sens progresiv, accentuând și urmînd politica democratică a lui *Paál Arpád*, *Koós Károly* și *Dásza Endre*. Așa s'a întîmplat și

în secolul al XVI-ea când literatura, îmbrățișînd mișcarea reformatăiei, înflorea mai frumos în capitala Transilvaniei.

Avem însă și o altă idee, crescută tot din tradiția ardeleană: „Ardealul să fie al ardelenilor;” al popoarele ce trăiesc pe pămîntul lui, al românilor, al ungarilor, al germanilor și al evreilor. Cultura maghiară se interesează de drumul ce l străbate cultura fiecărui popor dintr'acestea și mărturia se găsește în coloanele revistelor noastre. De ce o facem? Altfel am fi numai o culoare specială pe paleta literaturii maghiare; și noi suntem numai așa cum ne-a născut plaiul Oltului și Mureșului. Priyam adesea ori săcuiul cum vine fluerînd, cu căruțul lui cu vin la oraș... Și noi ducem așa ceva, și cine a băut odată din vinul acestor plaiuri îi duce dorul de departe... Cum vinul săcuiului rămîne același și dacă e vîndut de-un armean, așa rămîne și scrisul român, maghiar sau sas din Ardeal, — ardelenesc ori unde ajunge. Căci nu putem fi străini de aerul aceasta, în care ne-am născut și viața ne-o trăim cu toții.

LIGETI ERNŐ

Disociarea ideilor.

— Reflecții asupra unor stări actuale. —

Un adevăr constatat încă demult de către oamni generației trecute, este și acela că în țara noastră totul se reduce la politică, adică orice manifestare de cultură sau de ordin social, trebuie mai curînd sau mai târziu să se înjghebeze și să intre în tiparul politic.

Și nu numai totul se supune acestei legi de *mimetism* omenesc, dar și toată activitatea ce scapă într'un chip ori altul influenței directe a politicii, stă suspendată de răsufarea acesteia. Combinațiile politice formează oarecum *le clou* al vieții noastre naționale, centrul de gravitare al întregii vieți — cel puțin al celei care se vede — din țara noastră.

Dar ce e mai curios, este că cu noua așezare de fapt a lucrurilor ce caută să se impună țării, prea puțin sau nimic nu s'a schimbat. Te-ai fi așteptat ca în cuprinsul țării mărte să vezi și alte forme de viață stăpînind, curente nouă canalizînd energia multiplă a unui popor de 16 milioane de locuitori. Noi n'am făcut însă nimic alt, decât să dăm o intensitate mai mare, până la *paroxism* energiei noastre politice și să manifestăm sub aspecte necunoscute încă, aceiași formă politică a vieții noastre ca popor. Se vede că în toate direcțiile energia noastră e s'a-

bănoagă, afară de direcția politică, care e un adevărat izvor și o minune de energie!

Este aceasta un bine sau un rău?

Depinde de sensul în care s'a dezvoltat această energie. Dacă energia noastră a tuturor ar fi format un mare *consensus* de gândiri și simțiri, care s'ar deslănțui într'o vâltoare de activitate unitară, de muncă creatoare, atunci desigur că ar fi un bine. Dar când în loc de aceasta, dezvoltarea acestei energii maxime din poporul nostru n'a făcut sau n'a ajuns decât să deslănțuie o furtună de patimi clocotitoare și răsvrătitoare într'o activitate destructoare, — desigur că aceasta nu poate fi decât un rău.

Se va zice totuș că istoria își țese firul ei creator și îndeplinește măsura unei munci de construcție, cu toate piedicile ce se pun în cale. Aceasta e adevărat până la un punct, cu condiția însă să nu uităm că toate reformele esențiale și pozitive, care s'au adus după războiu, au încolțit dinainte de războiu și s'au plăsmuit în sufletul conducătorilor, iar acum mai în urmă n'au făcut decât să se realizeze oarecum automatic. De altminteri ele au fost mai mult opera timpului decât a oamenilor,

Dacă era o reformă fundamentală ca și o operă pozitivă, a cărei realizare integrală și cinstită s'a așteptat dela oamenii ce-au făcut unirea, a fost unificarea administrativă și politică a țării întregite. Ea nu s'a făcut însă până acum și nu se vede bine când va începe, căci suntem de fapt la început dacă nu chiar înainte de început.

Dar atunci nu s'a făcut nimic, de trei ani încoace și ce s'a făcut? — Ba da, s'au perindat la cârma țării trei sau patru guverne și nici unul n'a lucrat decât pentru sine, — și aceasta în virtutea unui mai vechiu obicei al pământului și fiindcă n'au fost lăsate să lucreze și pentru țară. Toți aceia care nu erau la guvern, au înțeles că opoziție politică va să zică negațiune, adică nimic nu e valabil ce nu lucrează ei. De aceia niciunul n'a putut să lucreze, nefiind lăsat să lucreze și fiecare trebuie s'oaie deacapul. Astfel oamenii, care au făcut războiul și au luptat pentru întregirea neamului, au fost combătuți în numele României-Mari, de oare ce nu ei ar fi chemați s'oa guverneze. N'a rămas decât să se dea conducerea acelor, care n'au vrut războiul și n'au tresălit la gândul României-Mari, și n'ar fi de mirare că aceia vor putea guverna și vor fi lăsați.

Caracterul fundamental al situației actuale este tocmai *contradicția*. Să luăm aminte însă că nu este o contradicție de idei, ci, o contradicție de vorbe, care și-a dat frâu liber în *parlamentul* țării. Opoziția s'a crezut totdeauna datoare, în acești trei ani, să contrazică guvernul, iar acesta la rândul lui să mărească contradicția fundamentală, care rezultă din spiritul de partid. Contradicția este și ea o manifestare a unei stări sufletești ca oricare alta; iar în cazul nostru ea este ieșită dintr'o stare sufletească colectivă. Ea este, cum ar zice un sociolog, *o formă a luptei* și nu e de mirare că după un războiu așa de crâncen și dureros, oamenii au rămas cu această pornire, care este o manifestare atenuată a stării de războiu pe care am trăit-o. Dar ciudată formă chiar atenuată a unei atari stări sufletești între frații! Și de ce la noi fenomenul este mai accentuat ca la alte popoare? Explicări ca acelea care pleacă dela tinerețea poporului nostru, nu sunt suficiente și sunt în orice caz jumătăți de explicări. Prea ne am obiș-

nuit să credem dogmatic în tinerețea noastră ca Stat național. Dacă citim mai bine istoria, vedem că și alte popoare sunt tot așa de tinere ca noi în astă privință, și cu teate acestea mai stăpâne pe soarta lor. Că noi trăim o viață de suprafață, fiindcă am trecut prea repede la o formă constituțională care nu ne convenia — este destul de adevărat. Dar nu este totul.

Ar fi fost de așteptat atunci ca cel puțin reprezentanții și conducătorii legitimi ai Statului să se găsească mai adaptați decât marea mulțime, la mecanismul constituțional iar falsificarea la infinit a acestui mecanism, într'un chip conștient nu este o explicare seroasă, căci o cunoștință cât de elementară a faptelor sociale arată că asemenea *situațiuni sociale false* nu pot să dureze multă vreme. Și e multă vreme decând ne aflăm în această situație. Trei ani din viața unui popor în plină refacere și întregire etnică, ca și a conștiinții lui naționale, pierduți fără chip sau semn de îndreptare, desigur sunt *prea mult*. Atâtea puteri de creațiune se smacină într'o sfortare zadarnică!...

Cine va fi văzut unul din momentele înățătoare ale acestui neam, ziua de 18 Noembrie (st v) 1918, și privește la drumul străbătut până astăzi, în primăvara lui 1922 rămâne îngrozit de neînsemnata distanță ce am străbătut și ce am acumulat în suflete de atunci și până azi!

Războiul nostru, ca și al celorlalte popoare, s'a îndreptat contra dușmanilor din afară. Războiul dintre popoare a fost, cum s'a zis, un conflict de idei sau de teze, al căror *substrat* putea fi economic sau altul; dar teze *contrarii*. Odată însă ieșiți din acest imens conflict, nu era natural oare să înceapă alt conflict între noi înșine, căci acesta nu s'a rezolvit niciodată definitiv într'o soluțiune logică? Aceasta va să zică că războiul din afară n'a avut darul să *videze* și toate chestiunile ce se puneau pentru noi înăuntru de atâtea vreme. Ele au rămas și s'au impus stbruitor mai departe și iată a venit momentul să le rezovim.

Dar în discuțiunea acestor chestiuni fiecare din cei indicați aduc o mentalitate nouă — în aparență măcar —; nouă mai ales prin aceea că nu admite nici o tranzacție în discuție. Fiecare se închide în punctul său de vedere, se izolează până la absurd, iar mijloacele de luptă sunt extreme, — retragerea opoziției din parlament, brutalitatea majorității față de opoziție, etc. Acestea sunt mijloace care denotă vădit persistența stării de spirit ce ai avut față de dușmanul țării, uitând că acum ești înăuntru țării, și că politica este operă de transacții *sp're o muncă comună*. De aceia din orice parte s'ar observa o asemenea atitudine, ea este semnul unei neînțelegeri adânci și dureroase a intereselor obștești.

Tocmai aici stă nodul explicării.

Dacă discuțiunile urmate în parlament s'ar fi pus pe tărâmul ideilor și ar fi păstrat nota unor atari discuții, poate că n'am fi avut decât de câștigat de pe urma unui *regim de discuțiune*, care este mai adesea un factor de progres. Iar cine discută asupra ideilor, e imposibil să nu ajungă la o înțelegere asupra lor prin mai multă preciziune și sinceritate. Pe când aici este altceva.

Este mai mult teama specială *de a nu fi altul* — partidele nouă să nu fie ca cele vechi, și acestea să nu fie ca cele dintăiu și nici unul ca altul.

Este dorința de originalitate cu orice preț, care se întâlnește și în alte domenii ale spiritului, originalitate nedovedită însă prin nimic. Originalitatea aceasta pretențioasă se ridică deasupra unui gol și deasupra unui suflet lipsit de conținut, în care nici o idee fecundă nu se poate închega. Singura ei manifestare pare a fi vorbăria sgomotoasă și afimarea brutală a golului său. Aceasta seamănă într-o câțiva, cu cei care se întâmplă în artă și literatură, când epigonii și ultimele vlăstare ale școlilor mari creatoare — după ce s'a istovit vana creatoare — produc opere care n'au alt merit, decât acela al unei originalități prea isbitoare — căutând să se impună atenției unui public, covârșit de impresiunile puternice revărsate din operele înaintașilor lor, prin artificialitatea și brutalitatea unei forme goale de idei. Aceasta se cheamă în artă a păstra factura sau *maniera* și este decadența artei.

Iată cum în politica noastră fiecare grup se izolează în negațiunea strictă a celei care face celalt, — dacă e și ceva bun, — numai de frica de a nu fi ca el, și nici unde grija să pună altceva în loc, căci singura grijă este să atragă atențiunea, nu asupra celei care face, ci asupra celei vorbește. De aceea și multă vorbărie sgomotoasă și contradicție de vorbe. Ideile lipsesc. În această pornire tot ce-ar construi unul este distrus de altul și spiritul de construcțiune le este străin la toți. Totul se destramă și în ochii tuturor, fără ca nimeni să înoade firul tăiat. La toți nesiguranță bănuitoare, impulsivitate acută, critică excesivă a ceea ce se face sau numai se plănuește, convingeri pe cale de sugestiune până la halucinație, curente irezistibile de opinii ce se desfac abia formate — acestea sunt unele din semnele ce istoricii gânditori, descoperă în epocile dezorientate. Iar dezorientarea este caracterul special al epocelor de tranzițiune.

Noi suntem pionerii nesiguri ai unei epoci de tranziție în viața unui neam, și cu toate acestea ne încumbăm sarcina să clădim ceva durabil, să durăm o operă definitivă. Contradicție fatală, care nu trebuie să scape prevederii oamenilor politici și în fața căreia vor mai cădea poate și alții din oamenii mari ai acestei țări...

Iată de ce, în lipsa ideilor, se vântură vorbe și de ce oamenii cei mai înțelepți și mai încercați se fac ecoul automatic al unei *manii verbale*. Cei care însă merge așa de ușor în artă, nu e tot așa în politică, care este domeniul sancțiunilor. Și nu este sancțiune mai amenințătoare decât cea care pânzește un popor, a cărui pătură conștientă și răspunzătoare vrea să rupă cu orice preț și ultima legătură dintre vechia societate și cea novă — numai de dragul *originalității* răsuflete și neputincioase. E mai de dorit a fi totdeauna ca tine însuși, decât să te ferești ca de foc a fi ca altul. Nu e mai puțin adevărat, că păstrăm în toate forma, care ne vine dela o alcătuire mai veche — și aceasta ne permite să trăim într-o adevărată „anarhie organizată“.

Toate acestea sunt și efectele unei *disociații a ideilor*, cu care am trăit până acum. Este o adevărată destrămare a unor idei ce au fost atâta timp strâns asociate în mintea noastră. Procesul critic este destul de violent, întrucât ideile noastre nu mai au nici o consistență și oamenii întind mâna dupe ele, fără să prindă însă în locul lor altceva, decât umbra vorbelor fugare și goale.

C. SUDEȚEANU

GERMANIA INTELLECTUALĂ DE AZI

Expresionismul

Se discută mult în ultimul timp o nouă manifestare artistică numită *expresionism* și considerată în deobște ca o invențiune pur germanică. Originea expresionismului datează de fapt, de la întâiul Adam care a încercat să exprime întâiul extaz în fața Evei, de la primele linii care, încrustate într'un copac, desenau un animal și prin care omul primitiv încerca să-și exprime taina formei.

Orice exprimare e o — liberare.

Activitatea organelor noastre, toate gesturile, toate acțiunile noastre sunt, conștient sau inconștient, atâtea moduri de-a ne exprima, de-a ne libera — poate de povara inițială a existenței, — și toate tragediile sunt tragediile inexprimării. Toate viețile ratate sunt dramale acelor care nu și-au găsit mijlocul de-a se tălmăci, și criminalul sadic ucide, poate, fiindcă'n clipa supremă n'a găsit verbul prin care să se libereze de obsesia grozavă sau să-și exprime desnădejdea sau extazul său. Gestul e primul și crima e, poate, ultimul refugiu, al acelor care nu se pot exprima. Arta e ultimul termen al expresiunii.

De-aceia arta e prin definiție „*expresionism*“. Născut din imperioasa, mistica nevoie de-a ne tălmăci, de-a ne exprima, ea rezumă și exprimă eul nostru. Expresionismul german e culminarea acestei nevoi. Fără realizări de artă covârșitoare și fără posibilitatea de-a se exprima printr'o definiție clară și sintetică, expresionismul a înflorit după război, a ajuns de-abia acum la maturitatea unei concepțiuni estetice și e, ca vremea'n care a înflorit: vag și chaotic. Eclosiunea lui în Germania e firească: nicăieri dărâmarea vechilor idoli nu s'a făcut atât de conștient și de violent; nicăieri nu s'a verificat așa de definitiv ca în Germania eroarea vechii formule politice sociale, formulei de viață și, deci, și de artă. Odată cu prăbușirea militară a Germaniei, odată cu marea ei decepție și cu brusca surpare a temeliiilor ei morale, se născu tragedia germanică. Inexprimabilă pentru german, de atâta dure-

roasă apăsare, el va numi toate eforturile de-a o exprima: *expresionism*. Desamăgit de natură, de societate, de lume, de inteligența și de „arta” insului, care s’au dovedit toate a fi dusmanii omului, poetul german de azi îl caută pe *om* în adâncurile sale sufletești turburate și răzvrătite de inumanitatea și de dezastrele războiului. Îl caută în ce are el mai misterios, mai inezisabil. Îl caută motorul reacțiilor sale sufletești. Și îl caută cu desnădejde floarea umanității sale. Din sguduita conștiință a poetului german de azi se naște întrebarea: cum a devenit omul un ucigaș, o fiară? Care a „esența” ființei lui intime? „Expresionismul” german s’a manifestat la început ca o reacțiune împotriva războiului, ca un clopot literaro-artistic pentru pace. Fondul expresionismului e deci *etic*; — și aci stă marea însemnătate a noului curent.

Mijloacele sale de realizare? Pentru expresionismul *literar* cercetarea mediului nu mai prezintă nici un interes. Caracterul, tipul? Decând există galeria de tipuri din „Comedia umană”, întregită de ultimii marii romancierii din literatura europeană de până la război, e aproape cu neputință de-a mai crea un „tip” nou. Si-apoi: întru cât conturarea preclă, caracterizarea obiectivă a unui „tip” talmăcește sufletul omului? Acțiunea? După acest război care a satisfăcut până la saturație nevoia multimi de senzational, orice acțiune născocită de fantezia scriitorului trebuie să pară banală. Nu mai rămâne demn de luare-aminte decât ceia ce *spune* „tipul” — din străfundurile sale tumultuoase și biciuite de dezastrele lumii, — eforturile sale de-a se exprima. — *Expresionism*.

Durerile războiului l’au făcut pe individ mai clar văzător. Puterea lui de presimțire și de cunoaștere a raporturilor cosmice cu dânsul a crescut. Pentru a comunica nouile viziuni interioare, pentru a crea noua punte între om și om a fost nevoie de noi mijloace de expresiune, de-o nouă limbă — în literatură. De-aci s’a născut o literatură oarecum retorică și lipsită de viață. Frământarea perpetuă a sufletului german, nevroza vremii explodează în ritmuri largi, sonore. Invențiunea verbală e astfel firesc pusă la mari contribuții și deseori tresari cetind o carte expresionistă, în care verbul ajunge la virtuozități neasemuite, unde imagini nouă, uimitoare, îmbinate cu trivialități iară uimitoare, creiază atmosfera specifică nevrozei de după război.

Conștiința că totul a fost în lume pe dos creat — dacă a putut duce la înspăimântătorul fratricid al războiului mondial — a dat naștere unei literaturi pe de-o parte de revoluțată, cum sunt *Mehring, Ehrenstein* și *Carl Einstein*; iar pe de altă parte a dus *grotesca* la o eflorescență necunoscută până acum în Germania. Deasemeni autorii dramatici au rupt rețetele vechii tehnici dramatice: unitatea timpului și spațiului și toate „regulile” dramatice sunt asvârlite în coșul de vechituri. *Hasenklever, Unruh, Toller* și alții aruncă’n scenă fășii de umanitate sfâșiate care în succesiuni de momente *tipice*, își gem într’un verb strălucit toată însângerarea sufletului lor, toată durerea vremii. Singurul expresionist moderat, *Georg Kaiser*, a mai păstrat din tradiție strictul necesar, pentru a putea fi înțeles de mulțime. De aici și succesul său. Totuși, e de remarcat în ultimul timp o domolire în câmpul expresionismului literar. Poetul lor dintre cei mai de seamă, *Franz Werfel* în ultimul său mare

poem: *Spiegelmensch* în care evocă tragedia intelectualului de azi, revine la clasicul problem al lui Faust și indică astfel o tendință de echilibrare, de potolire și prevestește o fecunditate mai sănătoasă în ogorul literar German.

În artele plastice aceleași fenomene. Războiul, cu izoarea la care silise pe artiști cu obstacolele sale multiple, dusese arta la un anumit formalism dogmatic, care e încă azi reprezentat de faimoasa „*Novembergruppe*” (Grupul de Noembrie) creat după revoluție. Tot Dadaismului (al cărui fond etic l am indicat în primul articol) îi revine meritul de-a fi demonstrat și compromis uscăciunea acelu dogmatism. El aerisise atmosfera și creă o bază nouă. În strânsă legătură cu dadaismul se definește un curent specific politic în pictură, ai cărui reprezentanți principali sunt *George Grosz, Htto Dix, Felix Müller, Raul-Hausmann* și alții. Pictura lor e născută din faptele și realitățile prezentului pe care le biciuiește cu o forță îndărătnică. Ei au făcut din artă un mijloc activ de luptă

Alături de aceștia sunt *Karl Schmidt, Rottluf, Ludvig Kirchner, Emil Nolde, Max Pechstein* și alții. Ei întrebuințează culoarea ca mijloc de-a realiza efecte psihologice, de-a interioriza intențiuni psihologice. Ei au creat un nou raport cu lumea înconjurătoare: o cunoaștere și a macrocosmului în microcosm. Cu elementele psihologice ale culorii ei au creat o lume eu totul nouă, transformată. Culoarea devine muzică — *expresiunea* colorată a stărilor sufletești.

Iar cei mai moderni, metafizicienii picturii, da și i putem numi astfel, neagă cu desăvârșire valoarea desenului sau a culorii ca atare.

Arthur Segal, unul din cei mai cu vază pictori moderni germani, răspunde nedumiririi ce mă cuprinsese când i am văzut pânzele, astfel: Toată lumea știe azi să „picteze”; a reproduce mai mult sau mai puțin simțit, sau *colorat* natura; un obiect sau un om, n’are nici o importanță. Pictura nu există numai pentru sine și prin sine, ci e raport și legătură cu Totul; e încorporată la tot ca o parte a întregului și ca întreg al părții. Deci nu mai interesează efectele de lumină din afară, ci cele dinăuntru, adică: pictura trebuie să prezinte *esența* unui obiect văzut; pictura trebuie să plece dela amănunt doar ca pretext — ca s’ajungă la generalizare. Reprezentanții acestei mișcări artistice sunt *Otto Freundlich, Wall Laurent, Max Holzmann* și *Arthur Segal* care spiritualizează realitatea mărginită și fac un fel de pictură transcendentă.

Firește, publicul nu pricepe și boicotează aproape producțiile lor. Mărturisim: nici noi n’am putut aproape nimic descifra din împletirea ciudată a câtorva culori violente, monotone repetate în fiecare din pânzele lor. Dar nu interesează în cadrul acestui succint articol tehnica acestei arte nouă. Voim doar să indicăm curentele adese ori contradictorii care frământă Germania intelectuală de azi.

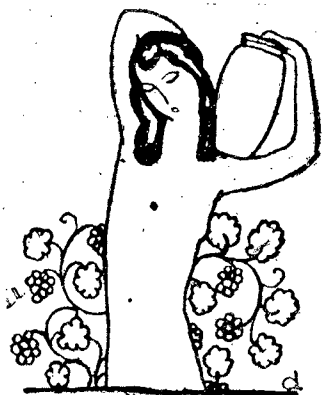
Precum am afirmat-o la începutul primului articol, sufletul german străbate azi iadul căutării de sine. *Expresionismul* este expresia acestui iad.

E de prevăzut că Germania, ne mai având a târa în urma ei povara unui stat militarist, va ieși purificată și însănătoșită din chaosul în care a asvârlit-o vechea mentalitate războinică și înfrângerea ei, și ea tragicul frământărilor ei actuale, care dovedesc o adâncire în regiuni mai umane, o va duce spre piscurile la care o predestinează strămoșii ei culturali: Goethe, Beethoven, Kant.

A. DOMINIC.

IDEI, OAMENI ȘI FAPTE

Primăvară, cu flori albe.

Către Venus

— T. Lucretius Carus —

Mamă slăvită a Romanilor, Venus atotnăscătoare,
 Care desfeși deopotrivă 'n iubire pe zei și pe oameni,
 Sub rotitoarele stele tu toate le faci să rodească:
 Marea încărcată de nave și bogatele lanuri cu holde,
 Tu când sosești, norii fug de pe cer și trece și vântul,
 Florile mirositoare răsar pe mânoasele câmpuri,
 Pașnică fața întinsă a apelor mărit-ți surăde
 Și în lumină scaldat, senin strălucește vădudul.
 Limpede 'ndată ce ziua se face când dă 'n primăvară
 Și roditorul zefir șagalnic începe s'adte,
 Pasări prin aer și-anunță cu primul lor cântec venirea
 Și săgetate în inimi te cântă cu toate, zeiță.
 Vesele sburdă pe pajiști cirezile fără astâmpăr,
 Repezi puhoale străbat și cuprinse de-o vie plăcere
 Dornice ele se țin după tine oriunde te-ai duce.
 Dar pretutindeni, în mări și pe munți, în năvalnice râuri,
 Pe înverzite câmpii și'n fruzisuri în cuiburi de pasări,
 Dulcea iubire în suflet trimiți vietăților toate
 Și le îndemni mai departe să-și ducă cu dragoste neamul.
 Cum tu ești singură care întreaga natură o cârmui
 Și fără tine nimic nu se naște 'n cuprinsul luminii
 Dumnezeuști și nimic fără tine nu-i vesel și gingaș,
 Călăuzește-mă acum ca tovarășă bună 'n aceste
 Versuri, pe care încerc să le scriu despre legile Firii,
 Pentru prietenul Memmiu, pe care tu însăși, zeiță,
 L-ai înzestrat și ai vrut mai presus întru toate să fie,
 Spuselor mele, zeiță, deci dă frumusețe eternă.
 Fă să se curme de-acum războiul cu pagube crude
 Și, potolit, pe întregul uscat și pe mări să 'nceteze,
 Căci tu doar singură poți să dai muritorilor pace.
 Marte, stăpânul puternic al luptelor aducătoare
 De păgubiri și prăpăduri cumplite, el însuși, zeiță,
 Cade la sânu-ți, răpus de veșnica rană a iubirii.
 Dându-și pe spate grumazul rotund, el cu dor te privește,
 Lacom te soarbe din ochi cu dragoste nepotolită
 Și aninată-i rămâne suflarea de buzele tale.
 Tu când îl vezi odihnindu-se așa lângă tine, zeiță,
 Prinde-l în brațe ușor, alinându-l cu șoapta și cere-i
 Pace deplină pentru Romani și fără de margini.
 Altfel nici eu n'o să pot, în vremi neprielnice țării,
 Tihnă la lucru să am și de nici un folos n'o să fie
 Obștei, în astfel de vremi, strălucita lui Memmiu odraslă.

DINU GEOGLOVAN

„Ajungând la această parte a conferinței sale, Nansen proiectă filmul și fotografiile luate cu câteva săptămâni înainte, în ținuturile înfometate — Emoția din sală nu se poate descrie. În întuneric sute de bărbați și femei izbucniră în plâns“.

Cititorule înduioșat odată pe săptămână de lacrimile Franciscăi Bertni, este nevoie să deslușesc că de astă dată nu mai e vorba de o ficțiune dramatică a filmului, ci de oameni cari mor într'adevăr, fără înscenarea unui impresar lugubru?

Citești încă odată Conferința rostită de Nansen în sala Tocadoero și tipărită de *Clarté*, și dureros uimit te întrebi cu ce suflet ermetic închis emoției, cârmuitorii atâtor guverne n'au găsit în milioanele de muribunzi din guberniile Volgei, Samarei și Saratovului de cât nu sterp prilej de controverse diplomatice. Căutătorul polului Nord, învățat cu cele mai crunte suferinți ale pustiiilor de gheață, fiindcă a cunoscut el însuși și foamea, și desnădejdea, și gerul care îngheață degestele ce cad apoi ca chiciurii de sloi, — s'a întors cutremurat de cele văzute în ținuturile unde oamenii sălbătăciți mănâncă pământ, copiii și hoituri înverzite de putrefacție, Cu irima strânsă a bătut la toate porțile și porțile cămătarilor au rămas închise Guvernele Europei civilizate și creștine, aveau ceva mai bun de făcut, plămădeau comisiile, subcomisiile și paracomisiile ce trebuiau trimise la sfatul negustoresc din cetatea genovezilor. Iar în acest timp, acolo pe țărmurile Volgei, cadavre de oameni sunt roase până la os de alți oameni, în Ravol Bugucef, femeile își mănâncă pruncii, în Stavınca, stat din ținutul Samarei o mamă își împarte trupul răcit al propriei sale fiice, pentru a potoli foamea celorlalți copii, cu ochii sticloși și cu buzele albe.

A trebuit mila celor mulți și fără nume, a copiilor ce și au vândut jucăriile și a lucrătorilor de fabrică, pentru a se aduna abia 65 milioane de franci, atunci când Nansen cerea câte 22, citiți bine; douăzeci și doi de franci francezi, pentru a salva viața unui om. Socotiți dar trei vieți la prețul unei pe echi de ciorapi de mătase, și numărați o jumătate de oră, din colț, de la Capșa, câte sute de picioare ispititor mulate în mătase srăvezie, vi se perindă sub ochi, într'această după ameză de primăvară, cu atât de luminos soare, cu atâta parfum în aerul jilav și cu flori așa de albe...

Cei 300.

Ravailac, Lucheni, Vaillant, Caserio, Max Goldstein, ce caută pomelnicul celor ce au ucis în numele anarchismului, — într'o revistă de pașnică și inofensivă literatură, de unde a fost excomunicată și amintirea cărților lui Jean Grave ori Bacunin?

Era încă zăpada înghețată și cerul tulbure, când trei sute de oameni, turmă cu vânătași pe trup și cu dinții înțeleștați, a fost întâia oară mănătaș prin sloată, între puști, la judecata curții marțiale.

Acolo, într'o cușcă cu gratii de menajerie s'au perindat de atunci profesori și muncitori; studenți smulși de pe băncile învățături și fete cu fecioria strivită de bruta polițienească; copii încă abia înțelegând rostul acestei vieți de o atât de aprigă sălbătăcie, laolaltă cu asasini halucinați cari cu un obuz

cu rotițe zimțate și praf ucigaș, au crezut în întune-coasa lor cugetare, că se pot cutremura temelile aceste: lumi trandafirii, cu inverșunare păzite de un brav comisar regal. Ce fantezie drăcească și demnă de cruda imaginație a lui Villiers de L'Isle Adam a isbutit să urzească plasa de învinuiri, care să amestece atât de isteț o lume atât de deosebită; oameni cari nu s'au cunoscut, cari n'au gândit cândva la fel, cari abia înaintea oțelului de baionete se apropie într'o răzvrătire comună? La început un val de indignare și-a făcut drum timid în șovăelnica noastră opinie publică. Apoi ne-am deprins și cu aceasta. Zăpezile s'au dus de mult, au înflorit cireșii, cele dintâi rândunele zvăcnesc în cerul albastru și pe străzile capitalei procesiunea celor trei sute, sub baionete, a devenit un spectacol divers, curiozitate banalizată spre care nu-și mai îndreaptă ochii decât copii întârziati la școală și provincialii ce-și plimbă melaneclie în soare, galosii și umbrela.

Dar iată ce ne scrie Traian Ghidu din Indiana Harbor Ind într'o epistolă muștrătoare:

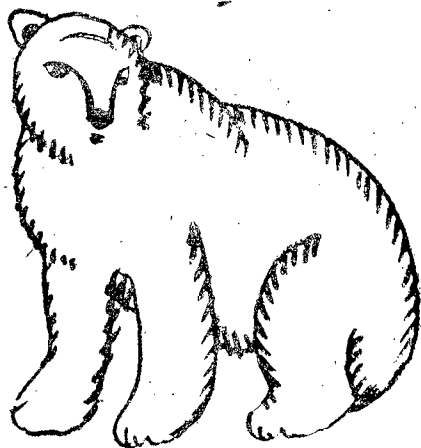
„... că nu-i pe lume doar numa poezie și numa istorii închipuite ca să ne adoarmă. Scrie la foaia voastră de teatrele de acasă și de alte frumuseți care ne împlin inima de bucurie, dar nu stă un rând de la cărturarii voștri despre cei ce sânt schingiuți în afară de toate legile țării. Noi am făcut adunare aici în străini și am cerut îndreptarea, iară voi n'ați știut cere-o acasă. Nu vă temeți că aveți să răspundeți mai târziu fiindcă atunci când atâtea dureri au fost, voi ați dat înainte cu cântări și poezii, ca și cum de la cântecile voastre avea să vină mântuirea?...”

Și iată ce mai scrie o gazetă de acolo, pe care ne-o trimite cititorul de peste Atlantic:

„Apoi mergând acasă Românii din America pot se duce cu ei nu numai câteva mii de dolari ci și o conștiință. Ori aceasta înseamnă adevărata avere, Câștigul real pe care-l poate cheltui cu folos acasă unde-i de lipsă”.

(— Românul — Wednesday March 29 „Să ne pregătim!”)

Prietene Ghidu, ai dreptate, ne-e „de lipsă” conștiința. Dar n'am adormit-o cu cântece. O nu. Vezi bine cărturarul român a avut atâtea alte griji în vremea din urmă! Numai numără: Alegeri, goana după catedră, kilogramul de carne scumpit, mutatul dintr'un partid în altul, acțiunile care au scăzut, și fagăduelile candidatului la deputăție ce nu s'au împlinit, Karlheinz Martin și articolele Domnului Eftimiu, scump'rea hârtiei și 60 bani o carte postală;

când să-și mai amintească și de cei 300 cărora în definitiv este cine să le poarte de grijă? Vei fi aflat și Dta mai pe urmă, că sarcina asta și-au luat-o cărturarii străinătății, o oarecare „ligă pentru apărarea drepturilor omului” care a mai știut odată să se facă ascultată; e drept, departe, dincolo de equator, și când a fost vorba de negrii din Ouabanghi.

James Joyce.

Sunt câțiva ani de când la un editor din Dublin, în seara când termina de broșat o carte ce trebuia să apară a doua zi pe piață, s'a prezentat un necunoscut, a plătit întreaga ediție, a ars-o acolo în imprimerie, în afară de un singur exemplar care cu generozitate a fost rezervat autorului.

Cartea se numea *Dubliners*, scriitorul *James Joyce*. Necunoscutul n'a fost nici astăzi aflat.

Iată un început de carieră care întrece fantezia lui Pierre Benoit, maestrul întru lansarea senzațională a cărților. De atunci, volumul cu novele din viața Dublinului s'a tipărit a doua oară la Londra, alta „Portretul artistului în tinerețe” a văzut lumina tiparului la New-York, iar autorul, James Joyce e numărat printre cei dintâi scriitori în limba engleză, alăturat de Swift, Sterne și Fielding. Și scandalurile n'au conținut. În Statele-Unite, câteva fragmente din romanul *Ulysses* au cunoscut o soartă identică cu a scrierilor lui Flaubert, Baudelaire și Walt Whitman; au fost cu asprime țintuite la stâlpul infamiei de justiție

Despre acest roman și despre tinărul scriitor irlandez în pragul gloriei, publică *Valery Larbaud*, un studiu sumar dar viu ca o aventură, în *La Nouvelle Revue Française*. Crescut la Iesuiti, din familie irlandeză de înrădăcinat și fanatic catolicism, cu spiritul nutrit de Aristot și Saint-Thomas d'Aquin cum a scris James Joyce o operă de o atât de primejdioasă imoralitate, încât cărțile se ard abia eșite de sub teascul tiparului și tribunalele îl urmăresc ca pe un pikpoket literar?

Să urmărim ciudatul roman *Ulysses*.

Cartea are 800 pagini compacte și nu povestește de cât o zi, mai exact; începe la 8 d'minează și sfârșește noaptea la trei. Nici un personaj nu se numește Ulise, iar numele eroului din *Odiseia* revine, numărăm bine, numai de patru ori. Vă amintiți; în *Odiseia*, Ulise nu apare de cât în cântul al cincilea, până atunci personajul în scenă e Telemac. De la cântul V-lea la al XIII-lea se desfășoară aventurile vicelanului erou, iar u'timile cânturi povestesc întorcerea în Itaca, masacrul patendentilor și recunoașterea lui Ulise de către Penelope.

Pe acest plan James Joyce și-a construit romanul în panouri aproape exact corespunzătoare cânturilor din *Odiseia*, dar redus la cel mai banal cadru posibil; existența de o zi cu faptele ei diverse, cu evenimentele neînsemnate, cu meditațiile contradictorii și nehotărâte ale cetățeanului med'ocru, care în statistica unui mare oraș, nu reprezintă decât o cifră și nimic mai mult.

De la ora 8 dimineța, autorul urmărește pe Ulise modern — Leopold Bloom, după ce în primele trei capitole, ca în primele patru cânturi ale *Odiseii*, am urmărit pe Stephan Dedalus — Telemac

Și pe ce drumuri ne poartă pas cu pas noul Ulise? Îl luăm din camera de culcare unde și-a lăsat nevasta încă somnoroasă, ne duce în bucătărie, în

anticameră, la W. C. unde citește un ziar vechi și face proiecte literare, apoi la măcel, pe stradă, la întoarcere șoldurile bucătăresei îl turbură; — iată-l din nou în bucătărie, apoi în camera de culcare, în stradă iarăși, la baie, la o înmormântare, în sala de redacție a unui jurnal, la restaurant, la biblioteca publică, într'un concert, pe o plajă, la Maternitate, într'un cartier de femei ușoare unde rămâne mult timp, unde se îmbată și de unde pleacă târziu întovărășit de Stephen Dedalus, care l-a regăsit și cu care petrece ultimile ore din ziua, adică al XVI. și XVII. capitol; cel din urmă al romanului cuprinzând numai un lung monolog interior al nevestei, pe care Bloom a trezit-o culcându-se lângă dânsa.

În jurul acestei linii centrale, personajii nenumărate, incidente, descripții, viziuni, o lume multiplă și stufoasă, furnicând ca în însăși realitatea. Bloom și Stephen sunt pentru cititor ca două vehicule cu care străbate cartea. Instalată în intimitatea gândurilor acestor doi eroi; lumea și personajile apar lecturului prin ochii, urechile și cugetarea lor, așa că iluzia vieții capătă ceva halucinant și mai autentic decât viața chiar. Romanul lui Joyce, e astfel de cel mai strict realist, și paradoxal, e romanul simbol al vieții moderne. Căci titlul nu e întâmplător ales, nici cu intenție de parodie. Dintre eroii ciclului epic, Ulise e cel mai uman, cum îl caracterizează Emil Gebhart; e om atașat țării, femeii, copilului, tatălui și prietenilor, sensibil la durerile altora, dar nu fără slăbiciuni omenești, se teme de moarte ca și Bloom — *ac diutius in Insula Circes moratus* — întârzie prea mult în insula Circe.

Este această zugrăvire minuțioasă, altceva decât Odiseia noastră de fiecare zi, tragedia și comedia cotidianului, romanul obscur ce nu se scrisese încă?

Poezie și dioxiamidoarsenobenzol.

În *A Rebours*, descriind sera lui Des Esseintes, Huysmans și-a dat parca toate silințele să ne desguste de flori, înfățișându-ni-le în aspecte familiare numai în clinicile dermatologice:

„... Florile luau de astădată o înfățișare de piele a tificială, brăzdată de vine false; și cele mai

multe ca roase de sifilis și de lepră, întindeau cărni livide, marmorate de rozeole, striate de plăgi; altele aveau tonul roz viu al cicatricilor ce se închid sau culoarea negricioasă a cojilor ce se formează, altele erau opărite de cauter, umflate de arsuri; altele apoi arătau epiderme păroase sparte de ulcere și coșcovite de bube; unele în fine păreau acoperite de pansamente, unse cu alifie mercurială, cu unsoari verzi de beladonă, presărate cu praful galben al pudrei de jodoform...”

După această suavă descripție, sfatul persanului; — „pe femei să nu o atingi nici cu o floare” — capătă și o interpretare igienică

Dar dela Huysmans, și dela ultimii naturaliști cari întinseseră prea mult coarda în căutarea originalității brutale, literatura pareă lecuită de acest repertoriu patologic. Tema o reia, și în poezie, și nu în cea pentru vre'un Des Esseintes național — tânărul nostru compatriot Ion Barbu, poet al meleilor și al lui Nastratin Hoge.

În revista din Craiova, *Năzuinți*, citim sub titlul

Măcel :

... „Un soare fără spițe de raze, spre apus

„Părea că sapă'n ziua zănatică, lividă

„Prin brânca înorării o crudă sifilidă...”

Dar ce ingrat d, Ion Barbu! Pentru tristele maldaii ale florilor din sera lui Des Esseintes, autorul francez se gândise și la leacuri: iodoform, mercur, beladonă... La d. Barbu nimic. Cerem o reparație. Deopildă continuarea firească a imaginii dermatologice, cu versurile:

„Și în mână fese a buhavului cer

„Se'nfige adânc seringă unui paratoner!”

AKERON & COMP.

CĂRȚI ȘI REVISTE.

Regionalism cultural. (S. Mehedinți. *Revista „Năzuinți”* No. 1 Craiova).

S'a scris și vorbit atâta de regionalism în ultimul timp, cu atâta îndârjire, încât cuvântul acum frige. După atâta risipă de neînțelegere și ignorantă orbire, paginile scrise de d. Simion Mehedinți în tânără revistă Craioveană, sunt odihnitoare ca o umbră lină lângă care poposești să te reculegi. Regionalismul, — ce e altceva decât una din laturile formulei evoluționiste a lui Herbert Spencer, după care temeiul progresului e însăși diferențierea progresivă? E aproape adaptarea formulei biologice în viața socială și culturală: cu cât vietatea e mai perfectă și mai sus pe scara dezvoltării, cu atât organele și funcțiunile sunt mai diferențiate:

Ameba e un tub digestiv, redus la atât — ce complex de organe și funcții la mamiferul superior! Între hotarele unei țări diferențierea nu s'a stabilit oare firesc și automat, începând dela tărâmul economic și sfârșind cu însăși psihologia populației? De unde tendința absurdă de a uniformiza cu o lopată nivelatoare?

La noi caracterul provincial a fost o fericire; însemna un echilibru, a fost însăși temeiul existenței noastre naționale. Rezistența basarabenilor cum se poate explica decât prin moldovenismul lor acut?

D. Mehedinți găsește necesar regionalismul cultural, acel păstrător de tradiții — și primejdios regionalismul politic. Firește asupra celui administrativ e încă de dis-

cutat înainte de condamnarea definitivă, căci problema nu se mai pune atât de simplu ca în Franța, Italia ori Germania, unde administrația e altceva, decât am văzut-o cu întristare în ultimii trei ani, că poate fi în România cea unificată.

Henry Bataille. (*Alfred Poizat. Le Correspondant No. 1428 an. 94.*)

A existat cândva în Bataille un *poeta minor* care poate fi situat pe la începuturile simbolismului, alături și poate sub Francis Jammes; un mic poet curios, mort tânăr, delicat și fragil, complect totuși, o mică ființă, un suflet mic, stins într-o dimineață ca o luminare în dosul perdelor albe; *animula blandula, vagula.*

Dacă ar fi rămas acest poet, Bataille, ar fi dat din când în când lucruri delicioase, dar ar fi trebuit să se mulțumească a rămâne pe al doilea plan.

Căci Bataille nu putea fi un mare poet, era prea înegal, prea stângaci. Câte odată ideile sale aveau suflu puternic, dar stilul nu se menținea la aceeași înălțime, era glodos, țara inspirația la pământ.

Probabil că și-a dat seama el singur. În orice caz Bataille nu era un om care să-și neglijeze aptitudinile.

Și apoi, pândit de de o boală care îi ținea sub ochi vecinic spectrul nebuniei, nu putea să se enerveze în așteptarea ceasului rar al inspirației, trebuia să-și ocupe spiritul fără răgaz.

La Lepreuse, a fost ceva rar, o legendă romantică ridicată la înălțimea unui simbol, un mister din Evul-Mediu în versuri naive, isteț, evocatoare. Putea fi începutul unui teatru neo-creștin. Da, dar nu se găsesc în fiecare zi subiecte de această calitate. Și apoi simbolismul mergea încet, mișcarea n'avea amploare. Lui Bataille îi trebuia viață, realliate, el voia să fie un Balzac dramaturg. Și cu această sete de succes a abordat teatrul de succes. Ar putea fi numit misoginul, cum Grecii uimiți l'au numit pe Euripide; căci ca și acela, Bataille atacă femeia, mama, soția, fiica, fecioarele, cu o pasiune barbară, cu o ferocitate necunoscută până la el, ne face să bem infamia până la drojdie, să ne îmbătăm de rușine și de umilință. Adulterul e adus în familie, în fața copiilor, în toată tragedia violentă. E Maman Colibri care pleacă cu camaradul fiului ei, e Madame Ferioul care-și uită cinstea și se pierde cu cel dintâi individ venit, e „fecioara rătăcită” care fuge cu prietenul însurat al familiei. Le coup de foudre? Nu. Le coup de folie, o trezire brutală a instinctului, o rup-tură neprevăzută a fragilului înveliș cu care religia și civilizația ne-au acoperit goliciunea animalică.

Dela această temă a teatrului său, pornește și succesul și decăderea treptată.

Eroare literară a fost aceea a timpului său, aceea de a crede în viața trăită numai, și a repeta că totul înafară de însăși realitate, e literatură și a disprețui această literatură.

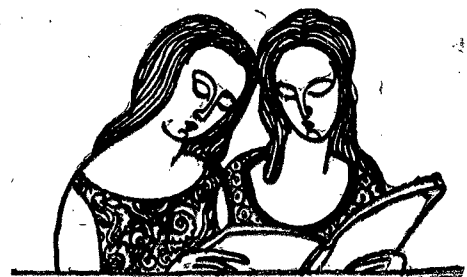
Teatrul său n'are de aceia nici una din acele mari figuri sintetice și reprezentative ale umanității, și care fabuloase fiind, sunt totuși de o mie de ori mai reale ca viața. N'a putut să se ridice la generalități, a rămas în mulțime purtat cu dansa și de capriciile ei înghițit.

N'a vrut să facă literatură. Și just, literatura nu-l revindecă.

Romanul durerii. (*Nouvelle Revue Française. An. 9 N. 103 April 1922.*)

Nu există în fond decât un etern subiect al artei și al gândirii omanesti: omul înaintea enigmei vieții.

Despre tot ce se scrie asupra plăcerii, nu vom spune niciodată că e adânc; imaginăm toate epitetele laudative înafară de aceeași. Dar deîndată ce o linie, o pagină, o carte asupra durerii umane ne va opri și ne va cuceri, primul cuvânt pe care-l vom descoperi va fi acel care să exprime adâncimea operii. Am putea spune dar că scrierile cari ocolesc durerea, au numai două dimensiuni — sunt lipsite de o a treia; adâncimea. Aceste reflecții la face *Albert Thibaudet*, cu prilejul ultimului roman al lui Edouard Estaunié, *L'Appel de la Route*. În toată opera lui Estaunié, durerea se confundă cu viața, se confundă cu romanul, se confundă cu însuși stilul. Există trei stiluri franceze; unul al siguranței; oratoric, cu mișcarea uniformă și progresivă, ilustrat de Bossuet; al doilea al descoperirii, care dă senzația că autorul observă și înțelege pe măsură ce scrie, stil ilustrat de Montaigne și Saint-Beuve, și însfârșit stilul de inquetudine, care se desfășoară într-o serie de fraze discontinui, grăbite și totuși uniforme, ca loviturile de deget la poarta unui mister, stilul neliniștit al lui Pascal. Se întâmplă câte odată ca la ușa acestui mister al enigmei, autorul să bată tumultuos și romantic, cum a făcut-o Maeterlink. Estaunié bate metodic, ca un inginer. Cu această uscăciune de inginer, a scris romanele durerii, cari sunt și ale tăcerii și a'e singurătății; Hecate literară cu 3 fețe. E nevoie ca omul să vrea, pentru a face să sufere? „E deajuns să existe” spune un personaj din *L'Appel de la Route*. Și pe această constatare sumbră se reazămă nu numai acest roman, ci aproape toate cele scrise până acum de Estaunié. Ori, suferința Creaturilor din acest trist roman, are două pricini, întotdeauna aceleași; singurătatea și tăcerea. Personajele sufăr și fac să sufere fiindcă în viață trec singurate și fiindcă tac. Nu în tăcere pasivă, ci în tăcere activă care pare hotarul unei zone de ostilitate, un teren veninos unde furnică tot soiul de suferințe ascunse. Sunt tăceri instalate într-o familie, ca un viciu, ca o patimă, ca alcoolul și ca certurile. Pentru a se tortura, oamenii încep să tacă, și tăcerea e mai teribilă de cât un conflict în care lucrește tăiușul de cuțit. E o tăcere care otrăvește. „Tăcerea unui om care sufere, — scrie Estaunié, — sfârșește prin a stinge frumusețea Universului și însuși Universul” Personajele sale cred că tac fiindcă sufăr, — ele sufăr fiindcă tac și fiindcă în jurul lor e tăcere, o conspirație familială a tăcerii. Nu tăcerea a stins un versul în jurul omului care sufere din cauza acestei tăceri, ci a tăcut fiindcă trăia într-un univers pentru el dinainte aproape stins. A tăcea înseamnă a nega universul. Cunoaște omul o tăcere joasă, aceea a vâilor, e tăcerea timizilor; șito țcere înaltă și glacială; aceea a culmilor, e tăcerea orgolioșilor. Dar unul și altul cunoscut aceiași suferință, fiindcă timiditatea nu e decât un soi de orgoliu, mândria slabilor. Și singurătatea un face decât un trup cu tăcerea. Sunt oameni cari sufăr în singurătate, Pascal; alții care găsesc o voluptate în ea, Rousseau. Și totuși Rousseau n'a înebunit în această singurătate?

CRONICA MĂRUNTĂ

A ȘAPTEA ARTĂ, ARTA MUTĂ, sau cinematograful, n'a fost socotită până acum decât o bagatelizare ieftină a teatrului și literaturii. Există chiar un desăvârșit dispreț — și Care nu l-am manifestat? — pentru amatorii farselor lui Rigadin și Max Linder de odinioară, sau ale lui Charlot, de astăzi.

Totuși a șaptea artă a încetat a preocupa numai liceenii, midinetele și copiii conduși de guvernantă la matineu. *Le Crapouillot*, revista pariziană atât de vioasă, care în ultimile săptămâni ne-a adus atât de frumoase reproduceri și atât de ingenioase remarce critice asupra saloanelor de pictură și sculptură de la Paris, închină cinematografului un întreg număr, ce va să fie o inițiere și o apologie.

De la accesoriu al teatrului sau rol de simplă ilustrare populară a romanului, cinematograful devine o artă independentă, înrudită cu toate celelalte, în afară tocmai de teatru de la care a pornit și căruia îi e diametral opus.

O industrie întreagă a născut pe urma filmului, și o concepție nouă și-a făcut loc în această artă încă jună și capricioasă. O lume stranie furnică în jurul ei; începând de la vedeta americană până la comicul universal, care la aceeași oră, în sălile de cinema din cele cinci continente, stârnește milioane de aplauze. E tinăra *star* americană, Lily Gasmith în vârstă numai de șapte ani, care după ce a reputat în noul continent succese mai strălucite și mai bănoase decât Sarah Bernard în toată cariera artistică, începe, vai! să crească. Imaginați-vă dezastrul!... Atâtea roluri pierdute, o carieră întreagă sfârmată, fiindcă picioarele se lungesc în fiecare lună cu o fracțiune de centimetru. Zădarnice „Poțiunea liliput” și „Licheorul Astecilor”, zădarnic tratamentul electric care a făcut să-i crească unghiile vertiginos și a născut o barbă prodigioasă pe obrazul impuber, Miss Lily crește, angajamentele slăbesc, și la nouă ani tinăra artistă își va putea socoti cariera încheiată... E Rio Jim, aventu-

rierul generos din Alasca, cavalerul din Far-West, eroul atâtor filme în cari pieile roșii, goanele călăreșilor și sgărie-norii se amestecă într-o dementă perindare. E Charlot, primit în Londra cu mai mult tâmbălău în presă decât odinioară Wilson. E o funicare de actori, de pictori, de regizori, de autori de scenerii de intermediari, de acrobați, de dansatori, de urși dresați și de tigrii îmblânzili, încât s'ar putea spune că pe urma acestei arte trăește mai mult public, decât pe urma tuturor celorlalte la un loc.

Ce creer incoherent însă, vor avea când vor fi mari, copii adormiți cu obsesia acestor vedenii, în locul basmelor cu feți frumoși cu care ne adormeau odinioară o bunicuță doimoală?

Despre scriitorii ruși, rămași în republica sovietelor sau alungați de revoluție în toate țările Europei, se scriu aproape în fiecare lună, de doi ani, studii, articole, cărți, o adevărată bibliotecă de documente. Interesante sunt ultimele amănunte publicate de *Tamara Brodsky*.

La Paris se află refugiați, Merejkowski, Zenaida Hippus, Bunin, Kuprin, Belmont, Iushevici care a trecut pela noi prin țară, cum și un mare număr de pictori și sculptori, cari la expozițiile pariziene au expus câteva lucrări ce au produs senzație. Alți scriitori se află refugiați la Berlin, la Praga, la Constantinopol. Întrinderi de ediții ruse s'au creat la Paris, Berlin, Praga și Belgrad. Numai la Berlin apar 16 ziare. Dar acești scriitori cu toate că au publicat multe lucrări inedite, nu au produs decât opere sub nivelul celor anterioare. Depărtarea de patrie, pare a fi anemiat talentele; deși multe din operele lui Dostoiewski (ca *Idiotul*) aproape toată opera lui Turgheneff și cărțile cele mai de seamă ale lui Gorki, Herzen, Merejkovski și Belmont fuseseră scrise dincolo de hotarele patriei. Atunci însă toate legăturile cu solul Rusiei nu fuseseră rupte. Călătorii periodice, co-

resdondențe, legături prietenești, gazete, revisfele și cărțile din patrie, toate legau autorii cu mii de fire nevăzute de Rusia. Astăzi un zid opac se pune între expatriati și țara sovietelor. De aceia operele sunt lipsite de sevă ca arborii crescuți în pământ strein și în clima unei alte latitudini. Un singur roman face excepție, acel al lui Alexandru Tolstoi, fiul demniurgului.

Dar nu toți scriitorii Rusiei au fugit după instalarea regimului sovietic. Au rămas încă Gorki, Briussov, Sologub, Andrei Biely, Alexandru Bloch și Korolenko (morți în ultimul timp) Baltruchuitis, W. Ivanoff. Ce fac aceștia? Cum trăiesc? Ce creiază?

Poetul Erenburg, care a părăsit Rusia abia de câteva luni, declară că — »Adevărata literatură viabilă, e tot în Rusia, nu e cea a refugiaților. Acolo, dureros, în spasmele suferințelor, cu toate acestea, și împotriva tuturor durerilor, literatura rusească continuă să crească și să se desvolte.»

Mărturisirea poetului refugiat, pare a fi confirmată de amănuntele ce vin pe căi întortochte din republica terorii roșii. Nu mai e nevoie să amintim opera lui Alexandru Bloch, a cărui poemă »Cei doisprezece» îl pune alături cu Puschin. Sunt alții scriitori, puțin cunoscuți occidentului, cari au atins perfecția creației, sub regimul actual din Rusia. E Maximilian Voiochin, e Andrei Biely care a scris un mare roman comparat cu acele ale lui Dostoiewski și care nu e cunoscut decât în Moscova fiindcă n'a fost tipărit și circulă în manuscris. Sunt doi poeți țărani: Essenin și Klinef, a căror operă a fost tradusă și în nemțește. Sunt lucrările în manuscris, cunoscute numai într'un cerc restrâns de admiratori, ale lui Aizman, Priedny, Ivanoff.

Literatura rusească a fost caracterizată prin religia suferinței. Și nu se poate ca suferința fără pereche ce îndură poporul supus celei mai formidabile experiențe sociale, să nu o nască accente de durere, cari să supraviețuiască timpului.

Este puțin cunoscută cartea asupra ultimului an din viața lui Tolstoi; scrisă de secretarul său, Valentin Bulgakow. În 1919, după moartea Sofiei Andreevna soția lui Tolstoi, a apărut din acest volum de amintiri, a doua ediție completată cu amănunte și din viața celei care a fost tovarășa marelui apostol dela Iasnaia Poliana. În această ediție, se află și un capitol inedit despre vizita lui Wladimir Korolenko, redrodus în ultimul număr al revistei italiene *IL Convegno*.

Este impresionantă această întrevvedere între doi uriași ai romanului rus. Korolenko, coboră într'o zi la gara cea mai adropiată de Iasnaia Poliana, și de aci, până la casa lui Tolstoi, făcu drumul pe jos, ca un bătrân învățat cu toate necazurile și greutatele ce era. Întâlnirea a

fost prilejul unor discuții, care ușor de imaginat, erau în afară de comun. Tolstoi își arată cu această ocazie, încă odată disprețul pentru arta modernă. „Adevărata artă, trebuie să fie accesibilă tuturor. Artă modernă a fost creiată numai pentru clasele bogate și corupte, pentru noi. Iubesc pe *Chopin*, însă cred că el nu va avea loc în arta viitoare. Artă adevărată nu s'a născut încă”.

Sofia Andreevna, povesti tot atunci întrederea cu Pobiedonoszev, Ministrul instrucțiunii publice, Soția lui Tolstoi, ceruse autorizația să tipărească o ediție completă a tuturor operelor lui Leon Nicolaevici. Pobiedonoszev, îi zise: »Contesă, eu nu recunosc o inteligență la soțul Dv. Inteligența e armonie, pe când la el nu sunt de cât colțuri”. Timpul s'a răsunat. Cine mai știe ceva despre inteligența «armonioasă și fără colțuri» a lui Pobiedonoszev, care socotea că e inușlă tipărirea operei colțuroase a lui Tolstoi?

Frumoase cuvinte întru apărarea cărții franceze în România, scrie d. dr. *Raphael Massart* în *L'Intransigeant* cu data de 7 April. E un strigăt de alarmă, — și nu singurul auzit în ultimul timp, întors dintr'o călătorie în București autorul a putut constata personal, cum tradiției culturale franceze i se smulge în fiecare zi, cu fiecare joc de-o centimă a valutei, o fibră de rădăcină. În curând nu vor mai fi aci credincioși Universităților franceze, și scrisului francez, decât bătrânii din trecuta generație. Iar noi ceștialți, chiar cartea franceasă o vom fi cumpărat-o de la Lipsca.

Se pare că însfârșit francesii au înțeles primejdia. De un an de când urmărim aci toate soluțiile și toate inițiativele caselor de editură parisiene, am înregistrat câte-va fericite. Dar atât de puține! Ceea ce a făcut firma Larousse la Viena, editând cărți franceze la Manz, trebuia poate se alba mai mult în vedere imensul contingent de cititori de la noi — și mai ales se cuvenea extins la cărțile de studiu. D. Massart care e medic, a putut controla cele ce scriam cu câteva luni în urmă; — că studenții noștri învață nemțește fiindcă manualele germane sunt mai eficiente, mai bine tipărite și în ediții mai noi, chiar atunci când descoperirile lui Pasteur sunt date pe socoteala lui Koch.

Reigen! S'e scris destul despre aceste zece dialoguri ale lui Arthur Schnitzler, care după douăzeci-șicinci de ani de la tipărirea primei ediții, au obținut abia acum, în Germania și Austria un monstru succes de scandal.

S'a pomenit numele lui Lucian, amintind „Dialogurile Curtezanelor” și s'a pomenit și „Decameronul” lui Boccaccio. Credem că e prea multă cinste. Cele zece dialoguri cari au loc numai între bărbat și femei; femei de stradă și conte, conte și actriță, actriță și poet, poet și grizetă, grizetă și soț, soț și soție, soție și tânăr, tânăr și servitoare, scenele între două persoane unde un șir de puncte, înlocuiesc actul sexual; — vor să însemne o subtilă și crudă analiză psihologică. De fapt nu e

literatură. Succesul nu e de artă; ci datorit numai calităților afrodisiace ale acestor dialoguri. Firește, la succes a contribuit și scandalul. Bătăile și ouăle clocite de la teatrul din Viena, cele două procese de la Berlin .. Efect; Reigen a atins în Germania peste o mie de reprezentații; — ceace nu s'a întâmplat încă nici cu teatrul lui Ibsen, nici al lui Strindberg, nici al altora cu o celebritate mai trainică de cât a faimosului Schnitzler. Nu se pune chestia pe imoralitatea sau moralitatea acestor dialoguri. Moralitatea în artă e o discuție demult închisă. Când însă din lectură, nu rees de cât virtuțile cantaridice ale șirului de puncte . . . nu poate fi vorba de artă, de cât doar pentru traducătorul care cu tâmbălău încearcă să împământească și la noi, o literatură care va face concurență neloială revistelor clandestine și porcoase.

Revistele politice n'au cunoscut în țara cea veche, decât o existență aventuroasă și dibuclnică. Cititori, nu puteau culege, decât cu prețul pamfletului violent care să sgândăre adânc demna conștiinței politice îngreșate de cincizeci de ani de constituționalism de la Dunăre. Iar acele ce se îndărădnice: u să rămână cuminiți, adică amorfe, se resemnau cu acea a decesului fără glorie, acolo în părețele chioșcului unde mâna nici unui cumpărat, nu venea să desprindă din ținte foile decorate de soare. După război, *Fapta*, apărută subîngrijii ecătorva tineri vrednici și cu talent, părea să fi deschis drum nou. Dar după câteva luni, fasciolele s'au subțiat, hârtia a devenit mai cenușie, ba chiar de ziar — agonia. Când a murit, de ce și-a închis ușile, n'am prins de veste. Doi ani apoi, numoi *Ideia Europeană* a ținut piept cu bravură, nu numai anarhiei organizate din dulcea Românie nouă dar și apucăturilor balcanice ale epistaților deveniți factori politici, prin grația generosului vot universal. Și acum *Revista Vremii*, croită după tiparul revistei franceze „L'Opinion” și „L'Europe Nouvelle”, pare să-și fi despicat cale în nepăsarea cititorului înăcrit de reportagiul senzational, a doua zi desmiștit. Articolele lui Oscar Jaszi, cunoscut bine aci în Ardeal poate încă prea sumare, merită o discuție care lipsește din coloanele gazetelor și care nu se cuvinea înneacă în controversele cleioase de Club, între două partide de panșarolă. Muștrător însă pentru revistele literare bucureștene, e faptul că în această publicație de politică, trebuie să citim cele mai istețe ero-nici dramatice, semnale de d. Ion Marin Sadoveanu și cea mai cumpănită cercetare a publicațiilor literare, scrisă de d. Camil Petrescu, care se întâmplă să nu fie șef de școală, nici emițător de be-vete, nici furnizor de genii anticipate pentru un editor quasiimbecil.

A apărut în editura Institutului de arte grafice
«ARDEALUL»

Cultură și cunoștință

DE
LUCIAN BLAGA

Prețul 10 Lei

II Convegno

Cea mai bună revistă italiană de literatură, artă, cărți și idei destinată marelui public

Director ENZO FERRIERI

Printre colaboratori numără cei mai buni scriitori italieni:

Cesare Angelini, Paolo Arcari, A., nio Baldini, Massimo Bontempini, Benedetto Croce, Mario Casati Donadoni, Luigi Ercole, Giovanni Gentile, Piero Jahier, Carlo Lioon, Eugenio Levi, Matteo Marangoni, Giovanni Papini, Alfredo Panzani, Luigi Pirandello, Giuseppe Prezzetti, Giuseppe Raimondi, Luigi Russo, F. derigo Tozzi etc.

Abonamentul

(12 fascicule) pentru străinătate 50 lire
Redacția și Administrația: Milano, Via Canova 250

Rivista d'Italia

Revistă lunară de literatură, artă și critică

Consiliul de directori: Ettore Ciccotti, Alfredo Galletto, Luigi Mangiagalli, Ada Negri, Ettore Romagnoli, Angela Sraffa, Gian Luca Zanetti

Abonamente în streinetate:

Un an 45 fr., un semestru 30 fr.

DIRECȚIA: Corso Venezia 48,

ADMINISTRAȚIA: Via tre Alberghi 28 Milano.

A apărut:

ZAMOLXE

mister în trei acte

de

LUCIAN BLAGA

Editura Institutului de Arte grafice
„ARDEALUL” — CLUJ

Prețul 12 Lei.